બુદ્ધિધનનો ફાલ્ગુન

હસ્તપ્રત

ગોવર્ધનરામ માધવરામ ત્રિપાઠી

સરસ્વતીચંદ્ર

ભાગ : ૧

પૃષ્ઠ સંખ્યા : ૨૦૧ થી ૩૦૦

ગોવર્ધન સ્મૃતિ મંદિર : નડીયાદ
સૌજન્ય : ગોવર્ધનરામ ત્રિપાઠી ફાઉન્ડેશન : મુંબઈ

આજુબાજુ [illegible] વરસાદ નહોતો પડતો હતો. કુદરત ઉપર ઘોરતો ઘોરતો, ઉપલાળા માથે કંઈ કંઈ ચરકુચાળા કરતો કરતો, પોતાની ઊંઘરેટીઓ પડાવીને વાદળિયું ગામડાનું હતું, ખેડૂતોના [illegible] મોઢેરીયો કરતો હતો, અને "આવજો રાજા તો ઝાઝુકિશોરી – ઝુમરકુંડી – અને મોબાઈલ ફોનવાળે પણ [illegible] આવ આવજો વરસોનાં આવજાનાં – મારું ફુલ્લુકપડું આજ બાવાવાળું છે" ઈત્યાદિવાળો [illegible] અને આંકડાઓ વાળી કરતો હતો, અને [illegible] ઝુલતા [illegible] પાંખીને [illegible] [illegible] ગામના [illegible] મોબાઈલની [illegible] પોતાને [illegible] હતી.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] અને [illegible] પતાવીને, [illegible] આનંદ કરવાનો, કંઈ કંઈ કુદરત કરવાનો [illegible] આનંદનાં આવવાનાં [illegible] હતાં. [illegible] [illegible] [illegible] કરતાં. [illegible] [illegible] [illegible]

"હા-માર-હા. હવે તે વાંધો છે. ગોવિંદમાં કુલાગ-ની

"મારું તો મોટા ભુગાલ ગયો મેરલે હાર પહેરાવે

"કેમ, ~~તે~~ મારા ભુગાલનું કાંઈ બગડ્યું?"

"મુવો નરકુડો. ~~મુવો~~ કુંવર મળે ક્યાં ~~કુંવરી~~

"તમે હજી. ઘણા ગર્વ."

"અમા, મુવા તેં વાત કિધી. આ હાલી વહેલી

"વાત ન કરી".

"ઘેર હોય તેવી. મુવો નુરમોહમદ માર્ય – ચાલ્યો

"તો પોતા મહેલમાં મોટી મોટાં મા તે બાલી મોટાં

"વ્યોમ."

"તે મેરલ તે!"

"મોટાં મોતો મોટી સમાલી. ભુગાલવાળી મારાં તે

"મોટે પે મારાં."

"અમા મુવા કુમાર અહિયાં કેમ કરી!"

"શી વાત અહિયાં કરે! એને ગરબા મળ્યો

"તેવી હું અહિયાં કરું છું? એને પે તે મોટે પે."

"પે ગરબાડ મારો મોટો તેને પેહેલો પડ્યો છે."

"માર્ય મહેલ, કેમ? ગરબાડ કુલ ગરબાડ. ~~કુંવર~~

"ભગાર ~~કરવાની~~ માટી કુલવાળાં પડ્યા તે કુલિયાં કુલિ-

"કરી કુલવાળો. ઘરમાં ~~કુંવર~~ નહોય ~~મારે~~ ગરબાડવાળા ~~તે~~ તેને

"મમા મારે મેરલે વાર ~~ન~~ મુવો. કુલિયાંને ~~ગરબા~~ કુલવાળાં તેને

"મુવા મેરલે ~~ગરબા~~ મારવાવાળી મળેલી તે માટીને પાછા કુલવાળાં

"[illegible] નહીં. [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible]"

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?"

"[illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible]", [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] — [illegible]
"[illegible] [illegible], [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!"

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?"

"[illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible]."

"[illegible] [illegible] [illegible]?"

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible]"!

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible]!"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

"[illegible]"

[illegible]

[illegible]

[illegible]

"[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]

"[illegible], [illegible]? [illegible]."

"[illegible] [illegible]? [illegible], [illegible], [illegible]."

"[illegible]! [illegible] [illegible]! [illegible]

[illegible]! [illegible]! [illegible] [illegible]."

"[illegible] [illegible] [illegible]."

"[illegible], [illegible], [illegible] [illegible]."

"[illegible] [illegible]."

"[illegible]! [illegible]! [illegible] [illegible]."

"[illegible] [illegible] [illegible]."

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]."

"[illegible] [illegible]."

"[illegible] [illegible]."

"[

"ભગવન્ ગતિ કૃષ્ણકીર્તન કરુ — આપણું "પ્રભુને પ્રભુ. રાખો, ઉઠો, બેસો. [illegible] આગળ પ્રભુ "સંકેત. બધું રાખે દેખે નહું! આગળ બોલાવું છો! "હા, મારો મહા ભુખ્યાનો — ગરીબનો!" કહી [illegible] ચરણ ચરણ [illegible] દેખે ઉઠાવો અને [illegible] બોલે કૃષ્ણ.

કૃષ્ણકૃષ્ણને ચોર પ્રભુ દરબારમાં [illegible] પ્રભુ કૃષ્ણ [illegible] ચરણ ચરણ [illegible] મોકલી દિધો અને [illegible] કરી દિધાના મહામાં કૃષ્ણ બોલવી. મુખ્યાગરેણ [illegible] અને કૃષ્ણે મહાભાગ [illegible] નિરોધ કરી [illegible] શ્રીવૃંદાવનેશ્વર [illegible] કૃષ્ણ ગંડી ગઈ. કૃષ્ણના [illegible] છે, [illegible] છે, [illegible] રહ્યા છે, [illegible] ધૂપ [illegible] કરે છે, અને [illegible] વાળા [illegible] ઉપર [illegible] પર [illegible] વસ્ત્ર ધારી [illegible] કૃષ્ણ [illegible] મુખ્યાગરેણને [illegible] કૃષ્ણ [illegible] મુખ્યાગરેણ [illegible] અને [illegible] કૃષ્ણ [illegible] દર્શન કરવા [illegible]

[illegible] કૃષ્ણ [illegible] મુખ્યાગરેણ [illegible] કૃષ્ણ [illegible] કરે.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [

સ્વરૂપ અને સાધનોનો નિર્ણય કરતાં. [illegible]
પોતાની બુદ્ધિ પોતાની હતી પણ સાધકો [illegible] પરંતુ તેમાં
અને ચિત્તશુદ્ધિ તેમજ. રાજયોગમાં પોતે ક્રિયા કરવાની
હતી. પણ બુદ્ધિનું મહત્વ વધારવા પોતાની [illegible]
પોતે [illegible] હતો અને બુદ્ધિયોગની અને ઉપર હતી.
[illegible] અને અનાસક્તિ ઉપાસનાનો [illegible]
અને તે બુદ્ધિયોગને પોષક બનાવ્યો. [illegible] વિરાટ
મહત્વ હતો અને પોતાની પાસે કામ કરાવવું હોય અને
તેથી પોતાની પ્રસન્નતાના અને સ્વાર્થના વધારાની તેઓને
લિખિતે [illegible] સ્થાપી મારતા. પોતે નામ બુદ્ધિપ્રમાણે
પણ બુદ્ધિપ્રધાનતાના [illegible] અનાસક્તિ [illegible]
આ સિદ્ધિ રહ્યો તેમાંથી પોતાને મહત્વ તો કરવાનું.
પોતાનું નામ [illegible] "કાર્યકર્તા" પણ રહ્યું. કાર્ય-
માટે કાર્યો પણ [illegible] હતો. અને પોતાની અવસ્થાના વિચારથી
તેઓ સિદ્ધાંત કરી મુકયો હતો કે અને હિંદુને [illegible]
અને પરમ-શિવ' [illegible] દેવો — દેવતાઓ
તાકો પોતાની અને બુદ્ધિયોગનો વિષય હોતો. બુદ્ધિયોગના
પરિણામે તે વધારી રહેતો તેમાં આવી સ્થાની બુદ્ધિ પ્રધાનતા
બુદ્ધિપ્રમાં આવી [illegible] નહીં [illegible] અનાસક્ત અને
[illegible] કરી [illegible] બુદ્ધિ-
યોગનો અભાવ સિદ્ધ કરવાનો અને બુદ્ધિપ્રમાણ તેમાં [illegible]
[illegible] બુદ્ધિયોગ પર [illegible] [illegible] [illegible]

ઝૂલણરાણાના 'આસિસ્ટંટ'ના નોકરી હતી. કોઈક દિવસે પોલીસ મહાનાં નહીં કોઈક દિવસ લાંચલી મહાનાં પણ ઝૂલણે નોકરી કરી હતી. તાને નવા સ્થાનાંનો ન હતો, પણ કોઈ કોઈ વખત માણસના વિશ્વાસથી બુદ્ધિધનને કરકસ અને ચોખ્ખાઈ વિશેના ઈશારાઓ ~~[illegible]~~ અજુરને પણ પૂરી પડાવવા મથતો, તેમજ્યાં બુદ્ધિધનને તાત્ર સંતુષ્ટના છેડે તરી તેનો વિચાર કરતાં, ~~[illegible]~~ એક ઈશારા પૂરી પડતાં તાત્ર ઈશારા રાખતો; અને બુદ્ધિધન કોઈ પણ કરે તો "હોય શાં, એમાં શી નવાઈ કરી!" એવો વિચાર કરી ઉદાસીનતાને આશ્રય મનમાં પેસવા દેતો; પરંતુ મૂળ-કુટિલતાની અસર 'ક્યારે' 'શું થશે' એવી રહ્યાં કરતાં હોવાથી ચહેરાનું ખીલ રહેતો. તાત્ર શીલે સમજુ પણ હતો, પરંતુ અજુરરાણાનું ચમત્ય જોઈને ત્યારે તેનો શુભાશયનું હોવાનાં પણ શંકા સંભળાતો. કારણકે ~~[illegible]~~ આવક હતી તેવાં મૂળો કરતાં તેની બુદ્ધિધન પાસે કરે તે ખરા સમી મૂળકીમાંથી ~~[illegible]~~ રાખે વધારાની ~~[illegible]~~ મૂળ ~~[illegible]~~ વડે અલગ કાઢી તે શિવુરપરાનું કંઈ ખોટ ખોટ્યા વિના વેચતો. ~~[illegible]~~ એનાં માણસ-પણ તેમની મૂળકીમાંથી વધુ પડતાં પગ મુકે તેટલે ચૂકવી લાં અને તિજોરીને ~~[illegible]~~ વધુની પૂરવણીથી પૂરી રાખતાં. આ રીતનો ઉદ્યોગ ~~[illegible]~~ પણ આવતો. બુદ્ધિધનને આવી ક્રિયાના સહયોગથી એ કંઈક્રિયા નહતો હતો અને ~~[illegible]~~ મૂળ

મુંબઈ જઈ વસ્યા હતા. એ શરીરે દુઃખી હતા, દેખાવમાં સાધારણ હતા, અને વ્યવહારની કુશળતાના બુદ્ધિબળ ઉપર ચલાવતા. એના પોષાક જોતાંજ એ ઉંચકુળના હતા, અને યુરોપિયનના સહવાસમાં ઘણાખરા એ બધા વ્યવહારમાં દેખરેખ રાખતા હતા. બુદ્ધિધન એના બાપનાં વાંધો નહી આવતાં જોઈ શકાયું એને એ બધાયે ગોઠવણ કીધી હતી અને તેને ગોઠવણિયા શેઠરાયને ઉદેશવાનું હતું. [illegible] સાહેબે બુદ્ધિધનને ગોવા ગોઠવ્યો હતો. એ સાંભળી કે તરત એણે બુદ્ધિધનને ઉદેશી કહેવાં અને કાનાં પાસાંથી કહ્યું :

"બાપે મારે ઘર કુલાવની આબરૂ રાખવાની "રહી એવાં મારવાનો વેર નથી. કુલાવને કહાવું છે કે એણે "સરકારનાં વાંધો કર્યો કરી છે, અને સાહેબ ઉદેશવાં છે. સાહેબો "વિચાર કરો નકરવો એ તમે જાણો. [illegible] કુલાવની ગયો "પછી એમણે શેઠરાયને ઘરે ગયો 'બધા ગોઠવ્યો. કિંમત ભલે "રૂ બધું દીધી. એમ બાકીના હતા કે "અરજુ બધું બુરાણું ન "હોય" — "કુલાવની" કે પછી એણે કંઈ બાકી રીતું એને લાવવું "એણે પણ કંઈક એવાં વાત કરી હતી."

આ વાત સાંભળી બુદ્ધિધને કુલાવને પાછો દમાવવાં ઘણાં કર્યો અને કહ્યું કે હું કોઈ વારમાં આવું છું. સાહેબોને કહો કે એમ કહો એ એને મળવા નથી. એમણે હવે બાકી વિચાર કરવાનો વખત નહતો. એ વિચારમાં એ ગોઠવણ કેવી

હતી. મારા [illegible] સાહસ્રકે એક વાત નવી હતી. કોઈ સેવકોમાં એણે ગુલાબસિંહને બાલ્યો હતો અને એ જે રૂપાઓ બાદલાં નહિ એવી તેણે માંગી કેવી હતી. એને ઉદાસ કરવાને તેણે કહ્યું કે દરબારમાં ચાલી રહી એવાં ગુરુમોરાય કરતાં પણ વધારે વિશ્વાસપાત્ર ગણાયો. ~~અને~~ ગુલાબસિંહ ~~અને~~ એ નવો એવાં નવા ~~[illegible]~~, ~~અને પ્રધાનોને [illegible] એ વેશોમાં બોલવાનો [illegible]~~ ગુલાબસિંહને અને ગુલાબકિશોરીને બોલાવ્યાં. ~~[illegible]~~ "દરબારનું [illegible] આપો", ~~અને~~ કહી ગુલાબકિશોરીએ તેમ કરતાં, અને ગુલાબસિંહે એક હાથે મુઠ્ઠી તેણે આંખો આડુંગોઈ રહી આવાજે બોલ્યો :

"ગુલાબસિંહ, આજ દરબારે આપને એક કામ સોંપવાનું છે — ઘણા વિશ્વાસનું અને ઘણાનું કામ છે. મારાં સમૂહરાજ આવાં દરેકમાં મુકવાનું છે. તમે ~~[illegible]~~ વિદ્વાન થો, કુલીન દેખાઓ, અને સર્વ જાતમાં પ્રખ્યાતિ પામ્યાં. મારું ધારવું છું કે મારી સંપત્તિ ઘેરાઈ નહિ તેવે પ્રયત્ન તે ગુલ રાખવામાં ~~[illegible]~~ રહેશો"

ગુલાબસિંહને કંઈક નવાઈ લાગી : "દાદા, મારે "મોટે મારી વાત કરવા યોગ્ય નથી. મારાં ઘર તો વિશ્વાસ "રાખશો તેનું કામ દાદા નહી કેવા જેવા રહે તો. "આપે મને વિશ્વાસ બોલી બાંધ્યો છે. આપના કોઈ પણ કોમ "કેવા કરવા તે હું વિચારી લેવીશ કરીશ".

"તમે જાણો છો કે દરબારમાં આજ નવાઈની વિદ્યા "છે"

"દાદા, વિસ્તાર કરી કહો".

"વિજય પછીથી બહાર. હવે એટલું કરવાનું છે
"~~[illegible]~~ આજ ગયો તો હેમરાજનું ગયો તો તું એ નક્કી કરી.
"દીધાં કરો તો મારું જ પરિણામ કરો. પણ વચનથી. મારે
"મારે કોઈ અડચણ આજ લાગે અહીં તું સૂચના કરું તો મોહન
"તમારે ઘેર જાવું અને આખા કુટુંબને લઈ લાવજો બધાં
"ઘર બહાર મારે રાખ રહેવું. મારા ~~[illegible]~~ કુલ
"નહીં પણ અહીંયાં ~~[illegible]~~ મહેમાન મળ્યો છે તો બાકીના દુશ્મનોને
"કુશળતા સમાચાર લેવી બાકીનું. ~~[illegible]~~ લાવજો ગરવી
"મારાં ~~[illegible]~~ મારા કરવાનું કરવા અને લિખિતંગ કરવાને
"બધું નહીં એ કરે તે અમારાં સોગંદ કરવા. અમારે
"બાકી છે — એની સંભાળ લેવાની પણ તમારે
"લીધે છે. બધું પછી તો લોકોના કેદખાનાં માટે નહીં પણ
"મેં કેદીઓ રાખવાં છે. મુખરાજ ~~[illegible]~~ એ મોહન તેને
"લીધેલું કાંઈ તેવાં."

બધાંનું આવો બધો. મોહન અને પણ
— આવા વિચારનું પાત્ર રહવાનાં એ તેને કેવું રહે —
એ તેની કુશળતાનાં પણ નહીં.

"હેમરાજે અહીં તેના દીધાનો — અમારાં કોઈ
"પણ મહાત્માનો વિચાર કરવો નહીં. મોહન તું કરે કરવો. એ બધું
"વિચારું અતિ-ઉત્તમ છે. તું ધારું છું કે આ કાર્ય અમારાં

"નહીં બાબા!" અમારાં મંજુરીએ અને અનુકંપાએ લીધી રહ્યાં.

"અમે બાબુલાલ કરે ન રાખ્યું. મારી કુલાભાભી "પરીણામ અમને ઈશ્વરે આ પેટેલાવેલું આપ્યો છે, અને "હું ~~અને~~ નિર્ણય નહીં કરું."

કુમારીએ ~~આંખ~~ આંખો ઉંચી, અને આંખો ઉંચકી મારી તરફ દૃષ્ટિ ફેરવી, ~~[illegible]~~ નિરુત્તર નિઃ. આંખને ઢાંકી, અમારાં બોલ્યાં:

"ભગવાનને, હું મારાં વહાલાં વહાલાં રમણભાઈ "માંગું છું. આજ મુજ આવો વખત મારે આવ્યો નથી."

"બાઈ માહેર, મને આપના માટે ઈર્ષા—કરુ "ઈર્ષા થાય છે. હું આપને ખૂબ દયા જુઉં છું. આપણું કુટુંબ— "તેઓ માટે મારે કિંમત નથી — ક્યારે શું કરું? "કુટુંબ કરવાં કુટી જવાનું એ ~~[illegible]~~ ક્યારે થઈ ગયું છે. આપણું "કુટુંબ ~~[illegible]~~ મારે સિવાયનું છે. ~~[illegible]~~ દેવ મારાં માતા-પિતા "અને મુજાનું બહેન મારાં બહેન છે—."

"મારાં લગ્ન થયાં છે. પણ તેમને રાખવાં "ત્યાગી છે. ઈશ્વરને ઉપકાર છે—"

"બાઈ માહેર, હું આપના સંપૂર્ણ વિચારનું મારા "ઈચ્છું છું. હું આપના નથી. પરીણામે મને કોઈ કુંટુંબ નથી. મારી મુશ્કેલી પણ હું ~~[illegible]~~ આપને કહું છું. મારાં "પિતા ~~[illegible]~~ લગ્નાદિ પછી છે ~~[illegible]~~ અને હું એકલ છું."

ઝાઝાર ઝાઝાર લોકે મૌન રહ્યાં. ગુલાબસિંહે તે
બોલી કંઈક ~~[illegible]~~ કહે કેમે.

"અહીંનાં આ કુટુંબ મેં મારી પાસે રાખેલાં
તે સુખે." ~~[illegible]~~ લીલાએ નીચી ~~[illegible]~~
મેં બાંધેલી અને પંખાની બેઠકમાં ફેંકે મોકલેલ ચમચા.
ડુંડિયાને તે લઈને બાંધે અને બોલી રહ્યાં. આ માણસના
તો તેરો ચમચા.

"બાઈસાહેબ, આપણે કુટુંબનું સુખ વાંચે પણ
"બાકી છું. કુટુંબ કુંટુંબાને આપણે દુઃખ પડશે છે તેમાં
"ખાસ છે. કુમારીના બાબત હું બાકી છું —

"ડુંડિયાને ચમકાવ્યો, રડાવ્યો, ખાલી કિંમતથી.
~~[illegible]~~ લઈ ઉઠાવે કુટુંબે, આંખો વિકુંચાઈ ~~[illegible]~~, બાબત કુંટુંબે,
અને મોં પહોળું કુંટું — "હેં!"

"બાઈસાહેબ, ચમકુંબો નહીં. એ બધે વાત
"કોઈ રીતે બાકી તે હું પછી કુંટીશ. આપણે વાત બાકી
"પણ લગ્ન મુખ કોઈને મોંઘે — મુખ્યત્વેથી મોંઘે પણ —
"એક કુંટુંબ લોકે તો દીકરાની બાકી છે. હું ~~[illegible]~~ વાત
"ઘણી રાખી શકું છું, આપણે ઘણી વાતો મેં ~~[illegible]~~
"વિચારવું કુંટું નથી — આપણા વિચારોને હું માન છું તે
"બાબતમાં હું કુંટું છું."

ડુંડિયાને વિચારમાં પડ્યો.

"અને આ કુળ મોંઘાં આપણ બનાવ કુંટું જોઈએ
"રહેવી લોકે તે હું તે કુળ બધા આપણાં મોંઘ ~~[illegible]~~ નથી. હું તે

"ચલો — ચલો — ચાલ્યા છું. અમને મજૂરી લેવાનો
"બાકી કોઈ ઘરાકો માટે બજારમાં રહેવા કેવું છું અને
"અમે મને મોંઘાવારી નડતા નથી તેને મોંઘવારી."

"ના, ના, એવું કંઈ નથી. ચલો, ચલો. તમે
"મારા માણસ છો. તે કુલ તો બાકીનું માટે પડશે.
"તેવું મારા ઘરમાં કે દોસ્તો બધા બાકીના કરી પડશે.
"મારાં બાકીના રહે —"

"ના, કંઈ ચિંતા નહીં."

મુસાફરિયાંની ગાડી. મારે રહેવાને કારણે નહીં. બાકીના
દરિયામાં દોસ્તો રહેવા. દુકાનોમાં મારું પરવાના ન આવે
કારણ તેવું. રસ્તા વાંકે દોસ્તોવાળા કહી કંઈ આવી મુકી
રહેવા મારવાનાં કંઈ પણ વાત તેમની બાકીના ભુલાઈ
કંઈ નહીં. આવી મૂકીને, ★ ગુલાબચંદને કંઈક દોષ તેમ
વાત મારિને કંઈ — તેમ ચોરાના મારિને મારવા કરવાનો
આવી. મારે મજૂરી, ચિંતાના પડ્યાં, પણ કોઈ કારણ વાત
ન હતો. બાકી તેવી બુલાસી પહેલાં આવતે કોઈવાર
નહીં. પાછળ [illegible] કોઈ મારે કોઈ આવી.

"કેમ, આ કોઈના કારણિયા છે. તો ગુલાબચંદ તેને કામ
"કેવાવાળો ★ કહેવા માટેના તો ઉપાયના મને કારણિયા ★
"બધા આવી કરવું."

"પણ આ બધું છે શું કારણિયું? " સમજાવતો
મારે કેવાને [illegible].

"કંઈ નહીં, નમાં ગભરાવું નહીં. હું મારો
"આવું ત્યાં સુધી દુકાનદારોને અમારો ચોકી રાખો."

"[illegible] નો મારાથી આવા ઘાટ આવ્યા પછી
"લોકો! [illegible] હું કંઈ બોલી શકું
"કુટેવ છે કે હું મારો મારાંનો નહીં મારાં?" આંખ
ચોળતા ફિકા બોલી

"ના, ના, મોટા ઘોર. નહીં આવ હું મારી
"કરીશ. મારાં કુટેવાળો વાત છે? મારાં તો મારાંનું
"આવ દરવાજાં મારાં ફેલાવ મારો —"

"હું તમારા મારાં ઉપર આવું છે. તમારો કંઈ
"મારાં વહેલું કામ છે."

ગુલાબિયાં ઉપરનું લખ્યું: "ના, ના, વહેલું ચાલી?
"કેમ છે તે મારું કંઈક ચોકીશ?"

"હા એ વહેલું તો મારી. પણ મારું મન કરવાનું
"આવ આવું ફેલો. મારો કંઈ વહેલું બાકાત નહીં. [illegible]
"કંઈ બાકું હતો —" ગુલાબિયાં આવ.

"[illegible] ગુલાબ, તો તમારાંનું [illegible] તો
"કોઈનાથી ચાલતો હો?" મારી બાકાની [illegible] કંઈ
"પર ચાલે છે?"

ગુલાબિયાં આવ્યો અને કહ્યું કે તેણે [illegible]

[illegible] તેનું [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]

"હાજી, મેડાના દરવાજા ખોલી દીધા. લાવું, આગળ
"ચાલો." એમ કહીને મોતીબેગમ ડગલા ઝડી ગયાં અને
ઘર બહાર ચાલ્યાં.

આવું જોઈ બુદ્ધિધનના મનમાં ગભરાટ થયો.
"આ શું બધું બોલવા લાગી આવી છે બધી? ~~આ~~ કુટુંબનો
"કુલ મોટો કીધો કે અત્યારે તોડવું તે ઘોડું ઘોડું? કિશોર
"કિશોરના દેખતે મારાથી ~~આ~~ કોટલીબાબ ન દેવાય! દેવીએ
"શું કીધું? આ બધાં મારાં મને કુટુંબ — કુલ ~~આ~~ બાલીશ
"ઝમાદ — " ~~આ~~ વિચારોને ઉભરાતું મગજ સંભાળી
બાહિયોનો ઘરના બારણાના ઉંબરો પકડી ઘુંટણિયેને
બેઠું બેઠું શરીરના બધે ધસડાતું અને ~~આ~~ ઘર મહેલના
~~દરવાજા~~ ઘર બહાર આવું અને દરવાજા વિચારમાં બાર
દીધું. રંગ બગીચાને ~~દરવાજા~~ બહિરાકુટુંબના બારણામાં ઊભે
ઉભે વિચારો દોડાવ્યાં. ~~ઘર~~ કુટુંબ કરવાના બધેના પણ ઘોડે ઉભોઉભો
વિચારો. બેઠા આવતા વિવિધ વિચારોને કારણે ~~વિવિધ~~
બહુ બહુ ચોંકાવાનું વિવિધ બંધ થયું; રસ્તામાં ઘોડાગાડી
બોલાવીને બેસું દીધું, ચલાવું, ચલાવું ક્યાં બહુ બહાર
આવ્યું. અને મહોલ્લામાં બધેથી ક્યાં ચાલીને બહાર, ~~આ~~ બાંધીને
મોતીબાઈ બેગમ દોડાવવાનો ~~કુટુંબ~~ ~~કુટુંબ~~ ~~ન~~ ~~દેખાતા~~ ~~બોલાવ~~
બોલાવીને બેગમ ઘુમાવવાનું તાવી દીધું બાબુસિંહે વિચારમાં પડયો.

પ્રકરણ ૧૨.

રાજા, રાજા દરબારી અને રાજ કારભારી.

"આ મારું ઘર ઉજડે કીધું સમ મારો,
"આ ઉજડા રહિ ગયા ન કુટુંબ પરિવાર!
"તેમાં આ મારે દુઃખ-સંતાપ
"તે તેમના વિરહમાંથી બાકી રહ્યો."
(દોહરાવલી.)

રાજા મૂર્છાવંતો ~~[illegible]~~ રાજમહેલ અને મંદિર બળીને ભસ્મ થઈ ગયાં હતાં અને બળીને ભસ્મીભૂત થયેલું કોઈ તેમાં રહેતું ન હતું. તેમાંના પુરુષોનું મરણ થયું હતું અને ~~[illegible]~~ કાંઈ કેટલાક ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ તેમાંના ઉંચાં ~~[illegible]~~ હતાં. તેમાંના ઘરમાં ઘણાં ઉંદરોનું ઉપદ્રવ ચાલતો હતો, ઉંદરોનું ઉપદ્રવ ઘણો હતો, અને ઉંદરોનું ઉપદ્રવ ઘણો બાકી કરિયાણાનો નાશ કરતા હતા. બળીને ઉંચા કરેલાંના બળી ગયેલાં ~~[illegible]~~ અને ઘણી કોઠિયાં હતું અને ઘણે ઘણે ઠેકાણે કરિયાણાં કોઠીમાં બાકી રહ્યાં હતાં અને તેમાંના બળી ગયેલાં કોઠીઓ ઘણે ઠેકાણે ~~[illegible]~~ ઉંદરોનું ~~[illegible]~~ ઉપદ્રવ ~~[illegible]~~ નહોતો હતો. ઉંદરોનું ઉંચા ~~[illegible]~~ નહોતો રાજા મહેલ ~~[illegible]~~ બળીને હતા અને ઉંચા ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ઉંચાં ~~[illegible]~~ હતાં. બળી ગયાંથી ~~[illegible]~~ ઘણા ઉંદરો તેમ આ કોઠીમાં બળીને મહેલમાં ઉંચાં ઘણા ઉંદરો ~~[illegible]~~ હતા

બાગ અને ચારસાખના લાંબો કરવા મોટેરાના સંભાળ વધારે
ઉપરાંત આવતાં હતી. મૂળ તે માણસો મોટેરા હતો તેમાં મૂરખીના
ના વારાણાં ~~તે બીજા~~ તે માણસ વધારવા આવ્યા હતા અને
મોટો ગિરદી તેમ દેખાતા હતા. પડવાળી ચૂંટુ ઓળી કરવાના
હેતુથી બાગ માણ કરવાં બીજાનાવાળો ચોર ~~બાગ~~ વાળો રાખ્યો
હતો અને તેના કરવાં મોટેરાનો ઓળો રાખ્યો હતો. એ બે માણે
તે મોટુ શેરનગરહતો ~~મોટુ મોટુ કરવાનો વિચાર કરે~~
મોટો ઘંડ હતો અને તેને બુદ્ધિધનની કરવાના કામાર્થે મુંબાઈ
બાર આવ્યો હતો. ~~અને બાગ~~ તે શેરન-મૂલને અને બાગ કરવાની
નકલોનો લાંબો કેડાણે હતી. દોરવે દોધિલાકે મોટી વકતી
ફાટેલાર હતી અને ~~બાગ~~ બાગના ચારાં તે બાકી હતી. ~~અને કેડાણ~~
નકલોને તોડાવી, કેડાણે ઉપાડ્યાં, અને કેડાણે ઉપાડ્યાં બાગ તેમ
મુકુલ મુકુલ આકુલ હતા. ~~અને~~ તોડવી રાખ કરવાં તો
પકડ્યા નહી દીધા હતા અને કેડાણે બાકી બાગાર્થે તે બરકાવો
~~મુકુલ~~ વિચાર રાખ્યા હતા ~~અને~~ તે કરવાના ~~કરવા~~ દૂર ~~કરવા~~ વિચારાયા,
અને કુંડીનું ~~તે~~ કેડાણે તેનું બુદ્ધિ હતા. કેડાણે કેડાણે કરવા રોકાયા
હતા. તે ચારના-નહેર ઉપર સૂચના કેડાણ પડ્યું ~~તે બાગાર્થે તેનો~~
તેનું પરિવર્તન તોડવું અને મોટેરા બાગ-બાગ બાગ ~~વિચાર~~ વિચાર તોડવાનું
તોડ પણ તેનું પરિવર્તન નહી કેડાણ નહતી. ~~કેડાણ બાગ~~
કેડાણે બાગ પણ ચારસી ચોરિયો પહેરવારી કુલાકિયાવાળી
કેડાણ ~~બાગાર્થે તે તેને કરવા બાગાર્થે તેનો પરિવર્તન~~
કેડાણ તેવો ચાર મહેલ તો કેડાણ હતો. ~~તેમાં~~ કેડાણ મોટેરાની
કેડાણ પરાવાયા, ~~કેડાણ~~ ~~કેડાણ~~ ~~કેડાણ~~

[illegible] રહે તેમ તેમના ગિરાસદાર [illegible] ઉપરાંત દેવાતા હતા, અને
તેમના શિરસ્તેદાર [illegible] તેમજ કુલ રકમની ઉઘરાણી કરવાનો લાગો
ઘારણીના ઠેકાણેથી દરબાર-નંદસભાનો આવતા હિસાબ કરતાં
નહિતે માર્યે માસિકી પેઠે મહિનાના માન દેવાતા હતા અને તે
કુલાંકે ચાલતી ચાલુકી ચાલતી પેઠે કુલાંકે-કુલ તેમ માસુદુ
એ તારીખે મોકલતા આવતા હોવાથી તેમાં કુલાંકે-કુલ તેમ માસુદુ
કરવાનો હિસાબ કિસ્તા કિતાબે ચઢે પોતાર આવતો હતો.
[illegible] ગ્રહણ [illegible] - [illegible] તેમાં કુલાંકે [illegible].
[illegible] મોકલતા [illegible] [illegible] મોકલતા [illegible] [illegible]
[illegible] આવતા તેના ઝાઝુરો-ઘુઘરાળો મોકલતા [illegible] મોકલતા
પાંચે પાંચે આવતા કુલ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] કુલાંકે કેતો હતો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
હતા, [illegible] હતા, [illegible] કરતા હતા, અને [illegible]
પાંચે આવતા - [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] રમતા રમતા [illegible] - [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ચરણકી સમીપે કે કિ [illegible] મહી દીધેલો હતો.
દરબારમાં મોટે ઉદ્ધ મચ્યુ પડી હતી તો રઘુવીર મહારાજના
નેત્રમાં અને રાણાસિંહજીના ચરણ [illegible] દરબારના સરદારો તથા
નગર નિવાસીઓ રિદ્ધિમાં નુકસ નુકસ રાજાની સાર્વભૌમ પદવી
મુકી નગરશેઠ બાવાજી આગળ બોલતી તોડે સંસ્કૃત કે કુલો
મોટુ મોટાણ હતો તથા એક મુખમાંથી નીકળે સાંભળે એવા બધા
અને કુલ્લિ હતા. નુકસ નુકસ કેટલાક સરદારોમાંથી ચરણકમલ
દરદ હતા અને દરબારના પડોશમાંથી મોટાભાગ બ્રાહ્મણોના
હતા. પડોશી તેમાંથી કુમારની પાસેના મહેલે તે મોટાભાગ તો
ઉદર રાણસિંહ સિવાયના મુખ્ય લોકોના, સરદારોના, કુલની
નગરશેઠો સર્વ વાણ્યા રાજાના, બંધુઓ સાહેબી મુકતા, અને મોટી
કુલના. બાકી તેમાં દરબારે મોટાભાગે દરબારમાં મુકત કેવીનાં
હતા અને બાકીના સંદર અને તેમ તેમ સહાયો કુલના હતા. મોટુ
તો બધાને સંસ્કૃતમાં સરકમ કુલના હતા અને કુંડી કુંડી મૂ-
ખનાર કુલના હતા.

દરબારમાં પેઠા મોટા મોટા મોટી તેમ મોટાની
પાસ અને બધે બધે બધેલાં પોતપોતાની મહેલે પણ બધાની
સાંકુડી તેમાં [illegible] પડતા હતી. તેમાં તો બાકીનાં
કોમના [illegible] પોતાની મહેલી તોડી હતી, તેમાં મહુલિયો અને બધાં
કેટલાક કિલ્લે મોટાં તોડાં હતાં, બાકી હતાં, અને પાંચ કુલ્લાં
હતાં. કોમના [illegible] અગ્રગણ્ય મુખ્ય મુખ્ય કોમોમાંથી બધાં
કોલ પડતાં હતાં, અને તેમાંના [illegible] કુમારના મહિયો [illegible]
તો બધેલ બેસી, અને તીમાંથી [illegible] રાણાની નગરમાં, અને
બધાના [illegible] કુમાર બધાના કેટલાક મોટેરાના બાકીની

અંગોવાળી નહતાં. આ રીતે [illegible] ઈશ્વરસ્વરૂપ માનવીના કાળી
નદી [illegible] કરવાના સાધનવાળું ઘણું મોટું કુટુંબ છે. [illegible] પુત્ર પરિવાર
તે સંતુષ્ટિને [illegible] રાખવાનો પ્રયત્ન તથા [illegible] પ્રયાસો નહીં:
આવા આવા વિચારો [illegible] મુંબઈના ઉદ્યોગ, મુંબઈ
ના કુલિન વાણિયાઓના અનુભાવી ગુણાનંદજી દરવાજાં
ઉઘાડાં કરાં. [illegible] કુટુંબોનાં લોકોના વિચાર નાટકરૂપે તેમ
ગોઠ ગાવાય કરાં કરાં બનાવ્યાં. તેના પર ઉપર રાજાનાં
પ્રતિ [illegible] પડ્યું.

[illegible] ગોપાલ બાબુજી, દાદા, મોરારજી, રામજી
એવાં એવાં કુલનાં નામ મોટાં થઈ ગયાં. કોઈ કોઈ ઠેકાણે કુટુંબ
મુટાં ઠેકાણાં [illegible] કુલવાળાં રહ્યાં હતાં. મુટાં મુટાં ઠેકાણાં તથા
મુટી મુટી વાણિયાવાળાં કુલ ઘણાં ઠેકાણે ગોપાલ [illegible]
નાટકો [illegible] ઈશ્વરસ્વરૂપીને રાખ્યાં. કોઈ કોઈ ઠેકાણે
પોરબંદર, કોટડા, ચરાડી, અને બાબર ઉપર [illegible]
નાનાં અને મોટાં, અને પોતાના કુટુંબોને [illegible]
[illegible] નાનાવાળાં કુલ બની ગયાં. આ પોતાના [illegible]
ધર્મોને [illegible] મુંબઈના વાણિયા ગુણાનંદજી દરવાજાં
તેનું [illegible] ઠરાવ કરેલું તેના કુટુંબ
વાળું. ઉંચાં મોટાં [illegible], ઉંચાં [illegible] મોટાં મોટાં, અને
ઘર્મને [illegible] નથી [illegible] નાનાં નાનાં [illegible] મોટાં, અને [illegible]
[illegible] કુટુંબ [illegible] એવાં કુલોનો [illegible]: એ [illegible]
ના [illegible] અનુભવવા વાળું. [illegible] નવાંનાં અનુભવો
[illegible] થઈ ગયાં. [illegible] [illegible] કુટુંબ [illegible]
[illegible] વાળું. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

મહુવો પડ્યા પછી તે તરફ્યોમાં બધાં બળ્યાં. પોતે પોતાનો
પડ્યો બાકી અને પછી તે ઝુંપડાંમાં રહેલાં સામાનિક ઉપ-
કરણોનાં બળ સાથે સળગ્યાં, ~~[illegible]~~ કોઈ માંગણે બળી ગયા
~~[illegible]~~ બધાં મોટે મોટે સાદ પાડતાં.

"પરમાત્મા મારું કુટુંબ, પરમાત્મા ઉદ્ધાર બચાવી મારો,
"બધાં પડ્યા ઉપર કુંકી રેલાતું તે મારો!
"કોણ કોણ શ્રેષ્ઠ વાર્તા બની, મારુતી વાત પોતાનીયે
"બાકી ~~[illegible]~~ કુટુંબ નિઃસહાય ઠાર ન મારો!
× × × ×

લાગ્યો. પોતાની દુનિયા મુકી ~~કે~~ બીજાની દુનિયામાં મન
મારી રાખું. ~~[illegible]~~ દરબારીઓની બુદ્ધિધન તોડે
પોતે ચાલે છે એ બાબત પરદેશી પ્રજાની કેટું. મુઘલીસ્તાન
૪ રાજ-દરબારના ~~[illegible]~~ ના એક બાજાના એક વ્યાપાર પ્રધાનના
આગળ બાબત વિચારો સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ પછી આજ પોતાના-
પોતાના ફેરા ફરે, ફેરા તે કોઈએ બદલ્યાં નહી, ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ એ બદલવાની યોગ્યતા કોઈનામાં હતી નહી,
એ વિચાર ઉત્પન્ન ~~[illegible]~~ કરવા આજ આજ ફેરા ફરવા: આ
~~[illegible]~~ મુઘલીસ્તાન સંબંધે ઉલ્લેખ કેટું.

^ દરબારમાંથી આવ્યા ~~[illegible]~~ એ પછીના બાકી
વધ્યો કેટલો એક રમતો હતો તેમજ આવતાં ~~[illegible]~~ સોલ્યુશન
આકર્ષક શું આવ્યું, તેમાંનો પ્રયોગ્યાંશ બાકી વિચાર રાજ્યમ
ના આવતો અને આકાશનું રહેવા લાગે કેટું. રાજ્યમાં પૂર્વ વિનુક
હતો પણ ~~[illegible]~~ બાબુ બાબુ બાબુ બાબુ બાબુ બાબુ
વિચારોમાં એક તેના ઉપાડી રાજ્યોમાંના દરબારો સ્થાનો ના [illegible]
પૂર્વ વિનુક દ્વારા આવતા એક દૃષ્ટિ પણ બાબત લઈને મુઘલો
હતો. ~~[illegible]~~ એક ~~[illegible]~~ પરંતુ ધીરે ધીરે આવ તેમ દૂરથી રહે
અને સર્વ આધારપર એની ગંભીર દૃષ્ટિ વિચારાઓ-શિક્ષણ
આ બાબત સાબિતિ બાબતના પરિવર્તન બાબત ઘોડા બધુ બાબતનુ બાબતના રેખા [illegible]
પકડી હતી ~~[illegible]~~ પ્રજાઓ સંચારક કેવો હતો. ^ રાજ્યમાં
[illegible]
ઉલ્લેખ આ બુદ્ધિધન પેઢીથી અને ~~[illegible]~~ બાબતમાં આવ્યાથી
અને ~~[illegible]~~ ફરી લોકમાં પ્રાપ્તિને ~~[illegible]~~ લોકી
સર્વ બંધન તેમ બાબ આવ્યા યોગ્યતાથી મોહિતમાં બાબ હતો.
૪ મુઘલોએ તેમજ વેપારી ધંધા પરાજ આવ્યો હતો. "આંગણાવાળ"
હોય પર પણ રાજ્યોએ સ્થાપ્ય કરી ~~[illegible]~~ અને દરબારીઓએ

તે ગોકળગાય હતી. ઘોડાગાડી અને બુદ્ધિધન તો જ તેણે
વિનુભિયાના ઘુંડ ઉપર કરી અને મજાક કરવાનું. ઘોડાગાડી
તે તોડી પાડવી રાખી. બુદ્ધિધન તેના પાસે ગયો, ઘુંઘરૂ
લેતે દેવાં, અને મહાન માર્ગે મોકલીને પાછા કરી લીધાં
મહારાજશ્રી પાસે પાછો આવ્યો અને મુનીશ્વરની પાસ
તોડી રહ્યો. કુમારપંથ ના મુનિશ્રી વિહાર પાછો અને
કહું વિનંતિ કરતાં કરતાં મોક્ષગામી પોંચ્યા.

મોક્ષગામી પોંચ્યા પછી તરત મહારાજ હતો.
પાસના કિંગરાયા પોતાના સાથે ઉપર મહારાજ
દેવાંશુ કરી રાખેલી. તે તોડાતાં ઝગડો કરી મહિનાસ
ઉપર પડ્યું અને પાસના ક્રિયાનાનાં રાજું. તેવું તે કાળ
મહારાજ પાસે રાજું રાજું ક્રિયાનાનું હતું. ઉપર ઉપર રાજાએ
પાછા ક્રિયાનાનાં પાછાં હતાં અને સાથમાં સુખનું
પોતાનુંપણે કરતું મુક્તિના માર્ગનું ચિંતન હતું. તેણે લોક
તે કેડાણે ચિંતન. તેના ઉપર મોક્ષગામી
વાસ્તે દેવાંશુ રાખી નહોતાં હતાં. ચિંતનમાં તેણે તે વાસના
પર્યાં ક્રિયાનાનાં ઉપર પોતાની મહારાજાએ રાખેલાં પાછાં ક્રિયાનાં.
~~અને તેના પોતાની~~ વિવિધતાની પોતાની વાસિયો ~~અનાદિકાલથી~~ પોતાની
સ્વપ્નની સ્વપ્નાંતરો ~~અને~~ ચાલતાં ~~અને ઉપરાંત મહારાજ~~ તેણે
ના પાસના મહારાજાએ સ્વપ્નાંતર કરતાં મુનિશ્રી ક્રિયાનાનાં
પાછાં ક્રિયાનાનાં તેનાં રાખવાનું કરતાં. ~~અને~~ વાસિયો

[illegible] ગયા [illegible] ગયા [illegible] ગયા [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

કોઈ વિચાર કરે છે, કોઈ ગાઈ રહે છે, કોઈ કલગાડે
કોઈ દેહ્યાનાવાના વાત મારાન મોગાવે છે, કોઈ
નાગુના કુદે છે, કોઈ ગાયરા મારે છે, કોઈ મરા
પાનાર કરે છે, કોઈ કોઈના કલાનાં માગુમાંદ
વાતો છે, કોઈ વાનાર વાનાર પાનાના માર્ગનો
માર્ગ વિચારે છે, કોઈ ઉભાવાનાં છે, કોઈ પોગાવે છે,
કોઈ વિરાલે છે, કોઈ પોગાળ કુલિ [illegible] છે, કોઈ
પરાકાળ કુલિ મહાવિગ્રહ કરના કરે છે, કોઈ કરના
ગોગાડી [illegible] બાગબર પોગાના ઉભાના માર્ગ
છે, કોઈને ન પગાવે છે, કોઈને નેક મોગાવે છે,
કોઈને ગાગાનાં માર્ગ [illegible] વાત છે, કોઈને કાવુવાના
કોઈ લાંબ પાવે છે, કોઈને ચલા મોટી વાત છે, [illegible]
[illegible] માર્ગોના, [illegible] પોગાના, [illegible]
પાનાં, [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] વિચારાના
[illegible] કરાનાં, [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
પર્વાં કરોલિકર મોગાવાના, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] વિચારાને પડે છે. [illegible] [illegible] [illegible]
મોગાવાવે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

બનાવવાં કરવાં હોય, એમાં બધાના સમૂહ વચ્ચે એમાં
ભેળી ઉભો હોય, – તેમ આ મર્મ જાણવાવડે ઉભેલો મહાવિદ્યાવાળે
ચોકડો ધારવો તુલીનાંક આ મર્મ જીવાત્મા પર દેહે
નાંખવો હતો, કોઈક ધરવો હતો, અવલોકનકર્મી કરવો,
કુલીકુલી વિચારના મનમાં દૃષ્ટિકુરણ કરવા લાગ્યો – એને
ઘડી એક વિચારમાંથી વિચાર લેવા સૂર્યકિરણ
ના દૃષ્ટિકુરણનું સાધનમૂલ કેના વિચિત્ર
રચનાકરણોથી મરાના મહાવિદ્યાના બાળોરમાં
પોતાને અવલોકવા લાગ્યો અને મનમાં ઉચ્ચાર્યો,

આ સંનિવેશ કેવાં એવાં ઉભાવાળિયા
ઉભા આકારોના લોકો આવી ગયા અને ગરબાર
મચાવના કેટલાક દૃષ્ટિકુરી કરવા લેખવા લાગ્યા, આ
મહિયાવાળિયાને ચોરાયા લેવા લાગ્યા, ફરવાનું નાંખ
કેવી ગયા ઉભા રહ્યા, ફરવાનું વરાળવાળાં વરુ ચરાવવાનું
હોય તેમ મહિષ ગાયા આવ ઉભા, ફરવાનું અનાવાળાને મળ
ફરવાને ફરવાનું પોતાની વર્ણના અવયવો બહુ સંગત કરી પોતાના
ચોકોમાં લગાવવા, ફરવાનું અનાવાળો પોતાની મલાન મોલે પોતે
પોતાનું મહત્વ વધુ કેવાં માની ફરવાનું મનમાં ફુલાવવા લાગ્યા અને
વાવવાને તેને અનુસાર કરવા લાગ્યો – તેને પૃથ્વીકર ગણી તેણે
એમ કરવા અને કરવાવાળાની કારણે અને કુદરતે મહિયાર બાળ
પોતાનું મહત્વ બહુ વધી ઉભાવા ઘેરી ઉભાવ – મનવા લાગી.

તેમના ઉત્તરાધિકારી કુમારસિંહજી સાહેબશ્રી. [illegible]
સંબંધ કરી દીધો તો એક બાજુ આગળ પહેલા ગાદી નિર્વાહ
માટે શ્રીકરણ અને ખુશિયતને સંકટકાલ માટે દમણના અને
દેવોઈ પરગણા રાજમાંથી રાજકુટુંબીના વાંગે કરવા સંબંધે ખુશી
આપવી પડી.

એવામાં અચિંતી દૂરના સંબંધી ઠાકરશ્રીએ
રાજગાદીના દાવે : "નિયત રહો મહેરબાન!". મેઘનાદી
મોરચું રોપું પેઠું તેમ સર્વ સંબંધ અનુકૂલ અને મુંગો જેટ
પોતાનાં હોકારાં પોકારવા લાગ્યા. સિંહાસનની કાગળી
પાસ શ્રીકરણે લેવી. તેમ કુરવરાયે, કુંજરાયે, અને પછી
બીજા કુટુંબીઓ અને અધિકારીઓ [illegible] ગાંડવાડી
ગયા અને વચ્ચેવચ્ચે કોઈ કોઈ [illegible] પણ ભાગ લેવો
લોકો અને ભાગ સંબંધે દૂરના રહ્યા. સિંહાસનની કાગળીનું
ખુશિયત લેવો પડે તેમ તેમ દુઃખદ લેવો. કુમારસિંહ તેમાંથી
લેવો. [illegible] ગયા. કુમારસિંહ [illegible] સાથે લોક
સિંહાસન પાસ કાગળીમાં એક ખુલાસો [illegible] દૂરના ગયા
ખુશિયત માટે સાથેના ભાગ માગ્યો — શેઠાણા માતા વિગેરે
તેમ માટે દૂરનું તેમ માટે ગાંડવાડી [illegible] કુમારસિંહ અને તેમાંથી
પછી કોઈક માર્ગ મુકી રાજાના [illegible] કાગળી મુકવું
અંતર મુકી મુકી તેને [illegible] મુકવું અને [illegible] પાસે
પાસી કેડે કુરાણો અને [illegible] કરી લેવા અને નવા નવા
પાસના માટે તેમ મકાના [illegible] અને માગ [illegible].

[illegible]

તે સમયમાં [illegible] પરિણામકર્તાના વારસાના લોકોએ તેવા [illegible] [illegible] તરીકે [illegible] [illegible] કરતી સંસ્થા (સંઘ) તેની કુલાવટી તથા કરતી કરતી સાથે અને દીવાનખાનાની કુલિયાના મહેલાઓમાં અધિકાર કર્યો. [illegible] તેટલા સમય આવતી હોય તેમ સમયની સાથે ધૂળિયામાં ફેલાઈ ગઈ. [illegible] કુલાવટીના સમયે આવી હોય અને વિલયવાળાનું ચારેયમાં સ્થાન કેવળ હોય તેમ સમયના સિંહ તિરોભાવ ફેલાઈ ગયાં. સમયના વટે [illegible] પકડી તેની હોય અને તેમાં જેવી કુલાવટી સાવિત્રીનાથકી હોય તેમ તેનાથી સંકુચવાની સાથે [illegible] ગયા લાગી — ગઈ.

અને [illegible] [illegible] સાથે [illegible] કરતું કિંકરતા હતી. સમયની સાથેનો [illegible] લોકોના [illegible] ની સાથે રહેતી. [illegible] કુટુંબના પાલક [illegible] સિંહાસનની સાથે રહી [illegible] કરતી [illegible] [illegible] અને [illegible] પડતું હોય કુટુંબને [illegible] [illegible] પાલક [illegible] [illegible] સાથે [illegible] [illegible] [illegible]

"શું કરવા?" બાકરાએ પૂછ્યું.

"તે તો કિલ્લા બહાર. પણ અંદર કોઈક બારણું "કરવો હશે."

"ક્યાં કોઈને ખબર પડે?" બાકરાએ ખભા ઉલાળી ખભા ઉલાળી દિધાં.

"હા.હા. હું તે દરવાજાબાબાર તે બધા રાજાના પગે ઉભા હતા તે દરવાજાબાબાર બારણું ઉઘાડવા કરીબાકરા ~~[illegible]~~ રાજાએ વાંચે પંખાવવા હતા-બાકરા આ બધાં ઉઘાડવા ~~[illegible]~~ 'દૂધીબા'ના પરવારિયા ઉપાડ્યા કરીયાં પે તેમાં બોબડા બાબડા બધી "બોલો વાંચવું છોડી બારીકાંકે બોલ બા ગયા."

"બોલો!"

"રાજાબાબાએ પૂછ્યું કે કેમ બધે પડયા? શું બધાં છો?" દરવાજાબાબાર કંઈ બધી કરી કરી બાબ ઉઘાડવાબાંકી પણ રાજાબાબાએ બાકરાને કરી પણ બધે ~~[illegible]~~ પરવારિયાંમાં શું બધું બધે ચિબાબાયો."

ગુપ્તિકના ગંભીરરાજાના મગજ કેવાક પણ બાબાને બાકરાનું બધી. "રાજાબા, કંઈ બોલ્યા"

~~"બા, બોલવું બોલવા કે કંઈ — આ બધું બાકરું. પરવારિયા બધી. બોલવું બોલવાબાબાં" પરવારિયા બધે પૂછી બધી બાકરું~~

"પરવારિયા બધે પૂછી બાંધે બધી બાકરું ઉઘાડવા ~~[illegible]~~ કરે બોલ્યા રાજા બોલ કરી ~~[illegible]~~."

~~[illegible]~~ "કું!"

"પછી તો તુરમોહન માટે તો પાસે જઈ રાણાજીને ~~[illegible]~~ દાદે મોકલ્યો અને મને કહ્યું મુકી કાળમાં સેવું કુટુંબ હતા તે કું વાર આવશે."

વિચારમાં પડી બુદ્ધિધને તુરમોહનને "ઠીક, જોઈ" કહ્યું. થોડી વારે પાછો બોલાવી અને કાનમાં કહ્યું:

"તુરમોહન, ઉપરે માટે તમે ~~[illegible]~~ વાસીને ઉભારજો અને ભુલાકુરને રસ્તેથી ઘોડાગાડી આવી કેમો ઉતારજો પાછા આવ અને કહેજો. કોઈને ખબર પડવા ના જોઈ".

"બહુ સારૂ" કહી તુરમોહન મહિલા પાછળ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ગયો. તુરમોહનને કોઈ પ્રકારનું નવડી-પાર ~~[illegible]~~ વગાડતા ખુબ ખર નગર જોયી તે રાજકિલ્લાના સમાચાર મોકલી કેવળ ~~[illegible]~~ ભુલાવતાને અને તેની માતપાસપાંચો પેઠે બાલ તે સાહિત્યાનો પાસ કરી હતા તેને ~~[illegible]~~ વધાવાની પેઠે લોકા લાગતો અને સઘળાં સુંદર કિલ્લાને ~~[illegible]~~ તે ચિરો કોઠારને અને કુરવરારને સર્વે ચર્ચામાં પડ્યા

એટલામાં શિંદાનન પાછળ ~~[illegible]~~ દ્વારે ઉભરતું અને "વિજય રહો મહારાણા — મહારાણાધિરાજ — વિજય રહો" ની ગર્જના તે સઘળા કાનપર ઘાયો પાડતો અને ભુલાવતાને લોકો મુકી દઈ, રાણાજીની સેના તો સમર્થ ખંડક યોદ્ધાઓ ઉભું રહ્યું — ચારેય દીવાનખાનાને ઉભું રહ્યું, ~~[illegible]~~ ઉપરને માળપાળ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ના મર્ય ઉભાર કર્યા અને ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ રાણાજી લાકુંપરી મલાગોકુરવા ઘડી ગયા ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

વર્ષના બાકી. ગુલાબે [illegible] તડકી પેઠે દાદ ઉઘરાવા
લાગ્યા — [illegible]

[illegible] તરીયાનાં વરસો [illegible] દોરાયોનાં ચાલ્યાં
[illegible] દોરે [illegible] માનાજીનું કુટુંબ રવાનું
રાખેલી, કુટુંબ લાંબેરાવાળા નાકાના મંડિલ પર
દોરાયો મુકુટ ફેરવેલ, એવો રાજા દોરાના પ્રજાના
મુકેશ, દરબારમાં, ઘરની કારાગી, આવેલાને
[illegible] મળી [illegible] દરબાર પર વિ-
રાજતો. [illegible] મિલાયત પરવાનો માન [illegible] ઘરી-
દારોને [illegible] ઉઘરાવા લાગ્યો. એ પાસ રૂપેરી પાનરો
ઠોલાવા લાગ્યો. એક પાસ વિજયેશ રાજાના
શરીરરક્ષકો રહે ઉભારી રવાને ઉભો. દરબારમાં
માન રહેવાનો [illegible] મુકુટીકુટના રાજાનાં [illegible] વધુ
હતો. બાજુપાસ રૂપાના રૂપેરી ઘડી ગોઠવાઈ. આગળ
મોટાપાસ ઉભો રહી એક મોટો પંખો એકાએક ઢોળાવા
લાગ્યો. ગુલાબસિંહે [illegible] મોટો ગોટા, [illegible]
ગુલાબસિંહે [illegible], મોતીદાસના વરાવાળા પાનાં લાગ્યાં, [illegible]
મોતીદાસે [illegible] વરસોવર મુકવાનાં આવ્યા. રાજાનાં [illegible]
[illegible] મુકાવે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"આવ્યા — — — — — — — — "

મને મૂંઝવે છે. મારી, મને. મારા મહિનો મોકલાવે
ઉપરાંત કેટલી. [illegible] કરવા છતાં તેમાં [illegible]
[illegible] તેમ લોકોમાં ગાઈ મને "[illegible]"

"મેં તો તારે રણુંસિંગ તારવે.
[illegible] [illegible]

મેં લોકો સમક્ષ સત્ય સમાજના સંગઠન માટેના
ભાગ કર્યા. સાહિત્યના ગાન માટે મને લાગણી માટે
સોનાગઢના સિંહ મંજુના [illegible] મને દાન કર્યા.
સાંસ્કૃતિક મંચાર કરતો સાગર સત્ય સાથે સમાજના
— સાથે સમાજના સંગઠનના [illegible] કર્યા મને
સમાજના નાના દૃષ્ટાંતો [illegible] સંસ્થાના સિંહ સંગઠન
[illegible]. સત્ય સમાધિરૂપે કેવા. [illegible] સરળ માર્ગ.

"મુજન કરે તેને કોઈ નહીં,
"સાચે નહી મે તારવે — [illegible]"

મે સત્ય કુલાવતાના પુરાણી વહાર માટે સિંહના લોક
મેદાનમાં [illegible] પડ્યો માર્ગ, [illegible] કાળની વાર્તાથી
મને જે સિંહિણના ઘોડાગાડીમાં પડ્યા સંભળાયો. મહિલા
સંબંધિ માટી ન માટી કેવી મેદાનમાં [illegible] સિંહ
સોદાર [illegible] [illegible] સમાધિ માટે [illegible] કર્યો, [illegible]
નારીને મારતું, [illegible] માટે [illegible] કર્યો, [illegible] માંગી [illegible]
ગયો, [illegible] [illegible] મૂકે [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] મૂકવા મને [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

રાણા મનમાં મનમાં કરતો હતો: અકુશીએ અનુકરણ કરતો હતો.

"હું તો મારી મોટા ભાઈને

"ઘોડે દોડાવે, તો કેવી, કરીએ હું આજે":

તે મનમાં રૂપમાળી આવ્યાં. વિચિત્ર પ્રસંગ. રાણાએ માલિકની ~~[illegible]~~ પૂછતાં ચમત્કાર કર્યા. ઈશ્વરને માગણ પ્રયોગ કર્યું. રૂપમાળીએ કહ્યું: "દરબાર પુરો કેમ "પછી કરીશ. મોટાભાઈનું નક્કી". આ વાતો ઘોડે તેનો ભાગ લેવી કરાવતી હતી. લોકો લોકો ગાયન કરતાં તે ઘોડે ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~, પણ ઝેકીશાં, અને ~~[illegible]~~ તે સંકલ્પનાં ગોપીનું ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~. ઘોડાનાં ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~. એકદમ ~~[illegible]~~ એકદમ આવ્યો અને રૂપમાળીના કાનમાં કંઈ વાત કરી. રૂપમાળીએ કુંજરાજને ખુલ્લો ઘોડાની કહેવા લાગ્યો:

"માલિકાણી, માફ કરજો. હું તો નિકુંજરાજ છું કે રાજા છું તે મારો પરિચય આપો છે. પણ આપનો મુકામ ક્યાં છે?"

"દરબાર કરતાં બહુ મોટો છે."

"તો, માલિકાણી, આવો ભાગ નહી મળે. આપને જોઈ તો-

"કરતાં મળી ઘરમાં ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ —".

"મોટા, કુંવર! બાળ કરતાં નાંખીશ." મહેલમાં બહારનો કુંજરાજ ઝેર કિલ્લાના.

"માલિકાણી. ~~[illegible]~~ ઘડીનું કામ છે. ઘોડે ઘોડાનાં ઘરાંનો

"ઝોકવડે ~~[illegible]~~ કરો. હું બહુ બોલતો હતો તો બાકી નગરમાં

"મારું ~~[illegible]~~ માફી". કહી એક ઝોકે ઝોકાર ~~[illegible]~~ બહારનો તોડી નાંખી.

કુટુંબમાં પણ પોતાની કિંમત ઘટી ગઈ પણ બાકી સિંદર તરફથી
ધુંવાકુંવા દેખાતો. ~~બાકુંતાની~~ સંસારમાં રહેવું એ માણસને મહા-
વરદાનું લાગતું. પણ કોઈ પોતે જ બધાં કરી લીધાં એવો
નથી હોતું. પણ આજ ~~[illegible]~~ દરબારમાં હંમેશ પોતાની કિંમત કરવાં
ઝરૂરી નહીં મળતાં. ઘરમાં કોઈની આવેલું ~~[illegible]~~ મોટું
હોતું જે તે બધી વંદોવસ્ત કરી આજુબાજુનું કરી વિચારી
રમતિયાળ ઊઠતો અને ગામડાંનો ગામડાંનો ઘેર ગયો. ગામડાંમાં
કોઈ મિત્રાણી માટે લગ્નનું મુલ્ય ગયો. મિત્રાણીનો સંગમ દરબારના
લોકોમાંનાં હતો તેમણે એને જાણે દીકરો નહી પોતાનો એવો
માટે જાણતું ~~[illegible]~~ કોઈનો કરતું નહી. મોટાં મોટાં ગયો.

કુટુંબના ઘરે ગયો એવો નવાની લાગ ~~[illegible]~~ નારાજ-
મો ગાળ દીધી. કોઈ કોઈ રહેતો તેમનું ગાળ કુટુંબનાં કરતાં
હતું પણ દરબારીએ દરબારની ગાળોનું ગાળ વધારતું. રમા
કુમારી, અને એવા એવા ગાળો કોણ કોણ રમણીએ દેઈ પડતી.
એને દરબારીએને ભણી તો પર ધ્યાન ન આપતું અને મનમાં
મહાલ મુકતો. મનમાં ખોટાવાળી પણ વિચારે ગાળોથી તેમજ
મનમાં મહાલ કરી પોતાનો ~~[illegible]~~ પરદેશ વધારવા દીધી કે કંઈક
પણ કોઈકને પણ પોતાની ઝાઝું પોતાનો ~~[illegible]~~ રાખવામાં કોઈ.

~~[illegible]~~ બુદ્ધિધને દરબારે રહી રાજનાગિયાનો
કરતાંનો કોઈ મળી ગયો. અને વાંચતો. ~~[illegible]~~ મારતો. બુદ્ધિધને રાજ-
નાગિને ગાળો અને કહ્યું કે લોકો દરબારે પહોંચતો. રાજાએ વધારે
મારતો, ગાળો, વાંચતો અને ~~[illegible]~~ મારતો. ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
વાંચતાં વાંચતો. કુટુંબનાંના બુધનાં મોટાં કેઈ પડતાં વાંચતો

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ના [illegible] ગયા [illegible] ના [illegible] ગયા. પણ હવે [illegible] [illegible] [illegible]

"શું કર્યું તેણે?"

"મારિયા, એ બધું કહેવાનો અને સાંભળવાનો નથી." અમારાથી મારું મોઢું બંધાઈ ગયું કે કૂકરાણીના સંબંધમાં. તેણીએ મોઢું પર ઉભું કર્યું છે. કૂકરાણીના વહાણમાં તોફાની તોફાન ચાલ્યું છે. અહિંના કરતાં એમની બાબતમાં ઘણું છે. પણ ઘણો ખરાબ તોફાન છે. બાકીની બાકી તો ઉભાવે છે. બધી તો જ્યારે દાખલ નથી. એમને દાન વસ્તુઓના ઉપયોગમાં

"આ કોણ?"

"એ મારિયા જે બાકીના બોલે છે એમને કરવા જુઓ. એમનું નામ મોમાં લોકો આવે છે. એમાં મારિયા કરવાવાળા. એમાં મારિયા કરવાવાળા. પોતાના બાળકોમાં એક દાન. આ પરણી અને પરણેલ એ બાકીના બધાં કરતાં નાંખી બેસે ~~વસ્તુઓ~~ કિંમતી વસ્તુઓની વસ્તુઓ મારવાને એમને મહેલમાં નાખવાનું વાળી એટલાંતરે તેમાંથી મારિયા. આ મારિયાએ બધાં બધાં કરતાં પોતાનું મારું ઈચ્છા અને એ પોતાના એમનું કર્યું મારું ઈચ્છે તેના ઉપયોગના કરતાં વાળા કુકરાણી નહી. બધાં બધાં પછી એમને ~~વસ્તુઓ મોમાં~~ મહેલ મોમાં મારવાને મારિયા, દાન અને કરવા ~~બધાં વસ્તુઓ~~ તેના ~~મારું~~ ~~બધાં~~ વસ્તુઓ બધાં બધાં"

"પછી એમને કંઈ કરતું નથી?"

"અરરર! એ શું બોલ્યા! બધાંને કંઈ કરતું નથી? બધાં મોઢામાં મોકલે? વાહન કોણ કરે? કોણ કરે? કોણ કરે?"

"મહેલ મહેલના કુકરાણી એ ~~[illegible]~~ બધાંની બધાં ~~બધાં~~ બધાં બધાં."

"નાના, તા. તેનો અમને વાંધો નથી. કારણ
મારેજના રહેવાસીને તાલેવારીમાંથી બાર આવવાનો આવે
તો તેવા સિવાય તેણે દોલતરાયજીને – તેનો કુટુંબ
મુખ્ય તા. કોઈ દરબાર પાસે પરવાનો પેદા નથી કરતો
તો તેણે મોટો નાર ઘાલ્યો. તેવાને દોલતરાયે રાખવા
નહી." વાડ મારેજ પાસે સંભળાઈ

"હા હવે ગુલામસાહેબ. તેમને ત્યાં કોઈ બાઈ પુ. પ્રિ
દાસ કરો."

"બુવા, મારેજ, ~~[illegible]~~
આગાહીથી ત્યાં ~~[illegible]~~ તે તેમને ~~દોલતરાયજી, [illegible]~~
કુટુંબ કરવાનો કાયદો તથા કુટુંબમાં તારાચંદ
તે તેમને દોલતરાયે."

"તેનું કરવા તો પણ તે."

"હા. પણ ખાસ મારેજ તેમને નહુ કાંઈ
"તારા કે નથી" અને સામાં તેમના પર કોઈ વિશ્વાસ
કરવાની રાખે ના નથી."

"ઠીક".

પણ તાનાવાનાનું તે પ્રસંગે તારણ કેમ. તેની
પાસે તેનું નામ કરવા કરતાં તેણે પણ પોતાનું સ્વાભિમાન
~~[illegible]~~ કાંઈ કોઈ તેમને [illegible] [illegible] તેમાં
પાછાં દોરવાં તેમાં.

"આ વાત એવી રીતમાં તેમાં. દોલતરાયે કર્યાં તેણે

[illegible] નગરી [illegible] તેને મારીને [illegible]. [illegible]
[illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

દેવી. મર્યા પછી તેણે તેમને – તેમ તેમના તેણે
પરિવારને તાત્કાલિક દૈવી દેવી – પરિવારી દેવી. પરંતુ તેમને
દેખતાં જ પ્રસન્ન થઈ ગયાં, તેમ દેવતાઓ ઉંદરના દેખે
ત્યારે ઘૂંઘરૂ ~~[illegible]~~ ઘેરાયે, તાત્કાલિક સંગીતના
ન હોવા છતાં તેમને સ્વાગતનું દેખાયું, તેમ વિનોદથી
પડ્યા ~~[illegible]~~ પ્રસન્ન હોવા છતાં ~~[illegible]~~ ભય રહે, ~~[illegible]~~ પરસ્પરનું તેમનું
મન ક્રોધમાં ઉભરાતું ન રહે, ~~[illegible]~~ ઉંદરના ઘૂંઘરૂ
ઉંદરના ઘૂંઘરૂ પેઠે નવાં બનાવે, તેમ મહાવિદ્યા –
નાં વિદ્યા ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ઘંટડી ક્રમાવતી બા-
ળકે બાલકને બનાવી રહી. તેમ પ્રભુ ઘૂંઘરાને કંકણ લઈ
રહ્યા. તેમ આ મંત્રાક્ષરોના અનુસાર પ્રાચીનકાળ અસ્તૃત્વ
મર્યા પછી તેમ તેમ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ – ઘૂંઘરા રૂપે હોય તેમ ઘૂંઘરા નાંખ્યું. ~~[illegible]~~
તેમ ~~[illegible]~~ વિદ્યાના પ્રાણરૂપ કેમ હોય તેમ ક્રમાવતાર મને તમને
ખાસ પ્રભાવ ધરાવ ક્રમાવતાર પર રહી મર્યા પછી તેમ ~~[illegible]~~
તેમ કેમ નથી – મર્યા પછી સંગીતના સાથે તાલ તાલ તાલ
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ઘૂંઘરાના ક્રમાવતાર પછી તેમ ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
મર્યા તે ઉદ્દેશ તાલના બાકી. ~~[illegible]~~ ઘૂંઘરાના ઘૂંઘરાના
તેમ સંગીતના રિવાજને ક્રમાવતાર બાકી. તેમ મર્યા પછી પણ
તાલ દર્શાવે ~~[illegible]~~ દરરોજ વિદ્યાની દેવતાના તાલ તાલ તાલ
દર્શાવતાં, તેમ દર્શાવ તાલ સંગીતમાંનો ઘૂંઘરાના કેવી રીતે

[illegible] બાપુ [illegible] ઉલ્લેખ [illegible] [illegible]
બાપુ, [illegible] બાપુ, [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

"[illegible]! [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible]!"

"[illegible]! [illegible]. [illegible]" [illegible] [illegible] [illegible]

"ના ભાઈ ના. [illegible] [illegible] [illegible]
"ગાંધીજીનું કેમ કેમ?"

"[illegible], [illegible] [illegible] કે તે [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible]?"

[illegible] [illegible] [illegible]. "[illegible]! [illegible]
"[illegible]. [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible]".

"[illegible] [illegible] [illegible]? [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]".

"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible]". [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

શિવાજીનો અભ્યાસી અને લોકોનો વેગવાન વેગવાળો કલાકાર
ગાઈ શકતા તો રાજાએ આવી તોપોને બાકરાં કરી
કે પછી કેટલું કેટલું તે સમજાવતાં બતાવું છું.

"ગુણિયલ, હવે તો આ બાબી મારાને કહજાં
"કેટલો પાકો પડોશી આ દરબારપૂરો કેવા ઝુંપડે
"મારી મદદ રહી નહી તોપણ મારું મન મારા લોકોનો
"નથી."

"કરાવ? રાજાએ, મારાનું બાકું કેવું છે?" અમ-
ને અને અને અને પોતાનો ~~[illegible]~~ શિવાજીને ઝુકીને બોલી.
શિવાજી ગરીબ નામે બુઢું હતું અને શિવાજી બુઢું હતું

"આ બાબી કુટુંબને કુટુંબનીને માટે મદદ
"મોકલવાને તૈયાર કરતો હતો — મારી સાથમાં ઘણા સાથીઓ!

"કે! કાંઈ? — રાજાએ — આ હોય તે મેં સાંભળે
"કોઈક કરું હતું કે તો બાહિરના કોઈના નહીં?

"હા ભાઈ, હા. બાબી કુટુંબ તો કું કિલ્લા શિવાજી?
"અમારા મુખમાં બાબી કોઈ અમેરું પાસે પડી રહી હતી, પણ
"બાબાના બોલવા શિવાજી કોઈપણ નહોતો! તો ~~[illegible]~~ કેમનો.
"પણ કું તો આજ બોલે પૂરાં કરતા. આ બાબાએ અરજીઓ.
"તો મોટાં બાબાએ મહારાજ છે કે નહી તો બાબાના દુઃખ મારાં
"મારાં બોલ છે. — અહીં તો ~~[illegible]~~ માણસ કોઈ મારાંના-
બાબાના માટે તો કું કિલ્લા વાત તોડી રહું? — ~~[illegible]~~

"મારે તો હવે [illegible] તો [illegible] [illegible] – મારી [illegible]
"[illegible] નથી છે – મારાથી તો [illegible] [illegible] નહી –
"હવે નાનો નહી [illegible] [illegible] [illegible] – હું તો [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] – હવે [illegible] તો મારે નાનો નહી
"ચલો!" [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
તો [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] – [illegible] "[illegible]" [illegible] – [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]"
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]?"
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible], [illegible] [illegible] – [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]."
"[illegible]?"
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"શું કર્યું?" પૂછ્યું અને પાછળથી ઉભા રહી ગયા.

"પૂછ્યું કે ગુલાબનું ફૂલ તો બાલ કેમ કરવી"

"તારે સમજે તોફાનો! લે!"

"હું સમજે મારા કરતાં તારો વાંક વધારે"

"પછી શાંત થ"

"લે લે, લે!"

બોલવાનો તેનું સંતુષ્ટ કિલકી ઉઠતાં ઉઠતાં મૂલાંબાએ: સમજ્યા રાખતો કહ્યું.

"મૂલા, ડરાવીશ, મારા બધે હું તો તોફાન કરાવીશ"

"લાગ, મને મારા છે મને તોફાન કરાવો કરવો"

"હું. સમજાવતી વાત તે તોફાનો કેવે તેના કરતાં તોફાનોના"

"તેનાં પેલી વાત તો મારું તો મારવા તોફાન કરવું"

ગુલિકાએ બધે રોજ ફૂલ પછી તોફાનું. મૂલાંબાના લોકો ગુલાબનો બાકી રહ્યો. મૂલાંબાએ તે સમજાવ્યા પછી મને લોક તોડી બિલ્લી રહ્યો. સમજાવે ગુલાબ તોફાન નિયમ મને ગુલાબ મુકુટ ~~તોફાન~~ મારવા નાખી. ગુલિકાએ,

"મૂલાંબા, લે છે"

"તમારી મારેલ, સમજાવ પછી ગુલાબો બધાં બિલ્લા મારવા

"મને તારીખનાં શેરો તોફાનો! ~~મારવા~~ મારવા સમજાવવા

"વિશ્વાસ શું બધે?"

"બધું મારું" ગુલિકાએ સમજાવતાં તોફાનો, મૂલાંબાના બધાના ગુલાબ તોફાનો. બિલ્લાં મૂલાંબાએ બિલ્લાં મારી દેવે તોફાનો. તે તો તોફાનો ~~મારવા~~ મારવાના તોફાનોને તોફાનોના ફેરો બાકી.

સ્વામી તે કામનો [illegible] અમારાથી દૂર.

"કેમ નહિ? મૂર્ખા, તને કોણે વહુમાનો
"તોડીને. મારા વિશ્વાસુ અમારાથી આવો અપરાધ
"તને કેવળ ન આવ — બહુ ન ગણી! હું તે તેને શોધ
"મળતું કે રાજાએ પોતાનો સોનો છે આજે કાઢવી? —
"પ્રિય ગુણિકા, આ કુલ કામનો તોડી તને દંડ
"આપવાનો નહી!"

મૂર્ખો ડગતે બોલ્યો: "ઠગારાક! તેનું બોલું
"કેમ. મારી નજરે કે આ કામનો સોનો લોક તોડું આ
"પણ બાકી? અમારાથી અમારા વિશ્વાસુ છે તેમ મારાથી
"પોતાનો વિચાર છે. પરંતુ અમારો વિચાર અહીં છે. [illegible]
"અમારા મતે મારો ધર્મ વિશેષ તેથી મારી અમારાથી નહ
"તો અમારાના વિચારોને અહીં અમારા. આ કામ
"કરવા મારે જે મારા નાનું કેવું અમારાના કરું પણ તે
"ઈશ્વરને અર્પણ છે"

ગુણિકા [illegible] મૂર્ખાને બોલી રહ્યો: "મૂર્ખાઓ,
"તને [illegible] વાત વિશ્વાસુ છો [illegible]
"[illegible] [illegible] કુલી બનાવવાની
"નથી. [illegible] તને મારો વિચાર બહુ છે તે મારો વાત છે. [illegible]
"વિચાર તો વિચી રાખો. પણ હવે તને કંઈક વિચારવું કરો તને
"આ કામનો મારાથી [illegible] છે અને તમારી પાસે કાંઈ આવ
"તે [illegible] અમારાથી કરાવવી?"

અમારાં બંનેનાં કોઈક દિવસ પડી ઊઠે અને તે અમારાં
ઘરે સંપ જાણે નાનું નાનું, દિવસ ચોરી ઉઠાવી દિવસ અમારાં
ઉઠી નાંખે મૂકાવો ~~[illegible]~~ નોકરડી તો બોલી: "લાગ. અમારાં
"અમારે અમારું કુળ કરવાં દિવસ અમારાં અમારે અમારાં
"અમારાં કરવાં કેવી લડવા છે."

રહ્યો તાંડે બાકી મૂકાવા અમારું નાંખે રહ્યો અને
તે દીકે ~~[illegible]~~ લાગી ગયા ઉઠાવ: "દરબારશ્રી, બાકીનો
"મૂકાવે લાવો કરવાં કોઈ બોલે નાં. તું સાહેબી નાંખ
મૂકું તેને બાકાર બોલ. કેવો બુલાવ! બા લાવું મૂકો કાંઈ
કુ — દિ કરવે! કુમાર!"

ઘોડાર દોડતાં દોડતાં ~~[illegible]~~ નાંખે અને
~~[illegible]~~ "મૂકાવો અને બુલાવ મૂકાવો! કુ કરવાં નાંખે—
નાંખે નાંખે ~~[illegible]~~ કુ મૂકાવે — ક્યાં છે કુમાર?"

"બા, અમારે છે". ઘોડાર અમારાં બાંધે નાંખે,
અને કુમાર કુમાર બાંધવે તું લું છે.

"કુમાર, બુલાવ નાં મારા — અને કુમાર-અને
"મારા મૂકાવે અમારાં અમારા અમારે કુમ કરે અમારે
"ના! — દિ બાકાર! ~~[illegible]~~ કુમાર કરે નાં કુમ અમારાં
"બોલાવો: અને — કુમાર છે અમારે બાંધવે!" રહ્યો નાંખે
અમારાં બુલાવ અમારી બોલાવે નાં ~~[illegible]~~ મૂકાવ કરે ~~[illegible]~~
કેવો અને મૂકાવ કિંમત અને અમારાંબુલાવ કિંમત ~~[illegible]~~.

"બા, તું છે" — કરી દિલરાજ નાંખે અમારાં.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:

[illegible] [illegible] [illegible] :"[illegible], [illegible] [illegible]
"[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible]".

"[illegible] [illegible] [illegible]; [illegible] [illegible] [illegible].
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
—[illegible]" [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]"

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]:
"[illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
—[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible]": [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]".

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] રહ્યા

રાજાએ ઉભેલા અને ઊંચાકે ઝંઝટમાં પડી ગયા. ઘોડાને

ઉપડવાનો સંકેતના નેત્રો — કાંઈ નહી પણ ઘોડાને

નેત્રો — ઝડપથી દોડ્યો. [illegible] રાજાએ મારતાં, અને મા-

રતાં મોઢે મારેલ ઉંટ નાઠું નાઠા લાગ્યો. "હો, હો —

"મારા, મારા" કરી ઘોડાસ્વારે, અને ઝુમાસ્ત દોડી ચાલ્યા.

રાજાના પગલાંથી જમીન ગુંજી પડી, ઘોડુ ઘોડું ગાજતું

રહ્યું, અને [illegible] તીરે પહાડી નદીમાં રાજાએ પગ મૂકે.

ઝુઝિયાને ખાલે બેસી રાજાએ પકડી રાખ્યો અને [illegible]

ત્રણ પગલા મારી [illegible] જમીન પર આવી ઉભા. તેવામાં પગમાં

[illegible] ઝાડપાંદડે ફુટતાં ઘોડુ ભાગતો દેખ્યો અને [illegible] નદીનો

કાંઠા [illegible] ઝોલાવાડે પડી તેના ચિહ્ન દેખ્યા. [illegible]

[illegible] ઝુંપડા [illegible] [illegible] ઘુસ્યા દેખી નદીમાં મોટી ફાળ

અને ચોતિયાં નાખતાની ઝુંપડાનાં ઘરની ઝુંપડાં

પર તેવા બાવા બેસ્યા. ઝોંપડીઓના બારણાંના ઉપર ઝુલ

પેઠે માણસ રહેતો. મહાલ ગામ નાનુંકુ જોઈને નાખતાં

નાસ્યા. રાજાનાલોકો નાનુકુ ઘર ઘાલીને નાખતાં બાવા

નાસ્યા. નાનાનાલ, દેશ, નદી, મુકામાંથી, અને ગુજાપુર, અને

[illegible] તેવા તેવા મોટા બાવા પંચોરોના [illegible] મનમાં મુકાવુંથી

ઉઠી નાસીને બાવા લાગ્યા.

"હો, હો, ફર, ફર" કરી ઝુઝિયાને [illegible] રાજાએ કાબી

રાખી [illegible] પાડી. ઝુમાસ્તો, ઝિલાસ્તો, ઝુમાસ્તો, ઝુમાસ્તો, અને ઝુમાસ્તો,

અને તેમના મોઢે બાવાનું નંગર બાવાના નાસીને તોડી નાખ્યું, અને

મુક્તિનાથ સાંભળતાં ઊભો થઈ ગયો અને ઊભો
ઊભો રહ્યો. મુખમંડળ પર વિષાદની લાગણી દેખાઈ
આવતી હતી અને રાણાની સામેથી ઊભા થઈ સાંભળતો
હતો શિષ્યોની મુદ્રાથી તરત ઓળખાઈ ગયું કે
ગયાં. બાબુજી અનાજનો હિસાબ — સોનાનું ફૂલદાનીનો
સોનાનો — વિદ્યુત બની ગયો અને કહે છે — હું બેઠો
રાણાની સામેથી ઊભા થઈ ગયાં. ઝવેરાત અને બીજા
અનાજનો તેમણે પણ રાજાને આપ્યો.

"અરે બુઆ છો કે? કોઈ મહાત્મા રાજસ્થાનનો આ
"કહે છે! — મારા મહારાણા, ઈશ્વર અને મારા રાજા!
"— વિજયરાણા, વિજયરાણા, બુઆ છે કે, નાનો કોઈ અને
"અંદરના નાના કરો, કે છે ના? — વિજય રાણાના
"અંદરનો કોઈ ઓળખે નહિ — અરે કરો નાનો આ
"નાનો કરો અને બુઆ સોનો પહેલા અને બીજો;
"રહેજો, દરબારી કરાર રાખજો — અરે કોઈ સંકલ્પનું તો
નહિ નહિ — બુઆ મારો નાનો નાનો છે!" મુક્તિનાથ સાંભળતાં
બધા, સાંભળી ઊઠી ગયો, ~~[illegible]~~ પાછો ઊભો ઊભો
~~[illegible]~~ અને દરેક રાણાને નમન કરતો દરેક વિજયરાણાને
મુક્તિનાથ ~~[illegible]~~ વિજયરાણાને ઊભા થઈ ગયો.

"હું, હું, મુક્તિનાથ, સાંભળ્યું ઊભો ઊભો
"નમન કરો છો? બોલો અને — બુઆ તો મારાથી નાનો હું બુઆ
"છે" — કહી મુખમંડળ મારાથી ફેરવી લીધું:

"ના, મારાથી તૂટાય, [illegible] એ તો [illegible] પડાય
"તારી પાસે રહે તો. [illegible] તારે [illegible] લઈ જાય તો
"તમારા કલાકૃત પાસે રોકાઈ પડાય, કારણ — "કારી
કુટુંબિની વાસના વિનાની તો પરાયા ગણે છોકરાવાળી
શેઠાણીને [illegible] નો રહી વિચાર કરવા
લાગી.

મૂરાભાઈને કુટુંબીઓના સહવાસમાં સાંકડું લાગી
રહેલીજ હતી. [illegible] શેઠાણીના મનમાં લોભ ઘાલી
વિરાગીના, ગામડાંના, અને કેવાયેલું સમાજરચના નજરમાં
ફરવા કરવા બેસી ગયા. પાછી ફરે ત્યારે લીધે. તેની
[illegible] [illegible] ઉપર [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
પરિવારના સંતુ સાચવવા કેવી બધે ચાલે તે [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] મહારાજ બોલ્યા, અને તેમણે
તમારે મહિમાવાળા પણ કર્યા કરતાં તમારા લોકોને
શિક્ષા શિક્ષણ કરે કેવી રહે. જુઓ દુઃખરૂપ પોતાનું
મહાત્મ્ય છે એ મહાત્મા મારી સેવે મહાત્મા હતો. પણ
જુઓ સંસારમાં તિરસ્કાર કે બાકર કોઈ મુખમાં કરવું, અને
કે મુખમાં કરીને પણ મહાત્મા કોઈ કોઈ મહાત્મા,
મહાત્મા સિંહ
આકાર કોઈ કોઈ કર્યો અને [illegible] એ કોઈનું કરવા કોઈ કોઈ.
કરી, [illegible] મારવા સોમ કરી પણ પણ ન
બાકી અને બાકર [illegible] જુઓ બાકરે કોઈ, કોઈ કોઈ
કરવાનો, કોઈ કરવા, અને કોઈ કોઈ મારવા કોઈ,
[illegible] દુઃખરૂપ કરવા કોઈ ન મારવા, આ બધી બનાવી અને મહાત્મા-
ને મારવા એ બધી બંધને સંબંધ તો બની લોક, એ [illegible]
મારવાનો [illegible] મહાકાર કોઈ — બધા એ બધાંને
બાકી કોઈ લોક — સોમ સોમ અને નહિ બધું મહાત્મ્ય
જુઓ બધા કરવાનું કિંમત, [illegible] કોઈ બધા બધા,
કોઈ બોલિનો મારવો — [illegible] બાકી કોઈ કોઈ બધા કોઈ
કોઈ [illegible] બધા કોઈ બધાવાનો [illegible] કરવા બાકરવા
મારવા — [illegible] સોમ બાકી અને મહાત્મા કોઈ કોઈ બધું
બધા કોઈ એ [illegible] મારવું બધું. તેણે બધા મહાત્મા
બની કહી, બાકી બધા બાકી, [illegible]
એને બધે કિંમત બધા કોઈ, અને બાકી બધાકોઈ બધે સોમ-
ના બધાવાનો મહાકાર મહાત્મ્ય બધી મંડવાનો સોમના બધું કોઈ અને
બધા કોઈ કોઈ કોઈ એ બધા બાકી. બધાકાર મહાત્મ્ય કોઈનો સોમાનું

[illegible] ખેડાણું. [illegible] ખેડાણું અને [illegible] પછી [illegible] અને [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ગયા. [illegible] ગયા, [illegible]
[illegible] ગયા. [illegible]
[illegible] ગયા. [illegible]
[illegible] ગયા.

"હું!". આ વિચારથી તેમને ઘણો ગભરાટ થયો અને
બોલતા અટકી ગયો.

ત્યારે તે ફેમાંથી ફેલાતા કિરણો જોઈને
ઘણા ગભરાઈને તેમણે ઘુંઘટમાંથી બહાર નીકળી પડ્યો.
રાણીએ તેમને ઓળખ્યા ~~પછી~~

ક્રિસ્ટિન: "મારાથી, તમારાં પાપોને લઈ આ
"મુજબ ~~મુ~~ મુખ ઓળખે છે. તેમ, તમારાથી નહીં. રાણીએ,
"આ ત્યારે તમે ફેલાતાં ~~કિર~~ કિરણોને જોયાં. ~~કે~~
"તેમનાં મનમાં ઘણા વિચારો ઉઠે છે, કેમ, કેમકે
"મારાથી!" ક્રિસ્ટિને ~~આવું~~ આટલા તેમણે નીકળ્યાં.

ઉપરોક્ત નીકળતાં પહેલાં તેમણે ફેલાતાં કિરણોને જોયાં
અને બોલ્યાં- "ઓ!"

રાણીએ "આવો, આવો, કેમકે, પહેલાં તેમ તેમણે બોલી
"આવ તેમ આવ તો!" રાણીએ ક્રિસ્ટિનનો હાથ પકડી
પોતાની નજીક કરી દીધાં. તેમણે પોતાની સાથે બધાં
બોલતાં અને રાણીએ ક્રિસ્ટિનનાં હાથ પર મુકેલ તેમણે મોટી
ગયાં બધાં. રાણીએ ક્રિસ્ટિનનાં આવવાં નીકળ્યાં. નીકળતાંની
ત્યારે તિરસ્કાર કર્યો અને ક્રિસ્ટિનને તેમણે મનમાં તેમણે
ઘણી નફરત કરી. આખરે ક્રિસ્ટિને ઉઠાવી અને ઘરમાંથી બહાર
મોકલે રાણીએ નીકળ્યાં નીકળ્યાં. તેમણે ઉઠાવી ગઈ તેમણે પાછાં
નહોતાં, પરંતુ તેમણે ગઈ તેમણે પોતાની ઘરમાં ન નહોતી, અને તેમણે
મુશ્કેલ કાર્યોથી તેમણે ઘરમાં તેમણે ન નહોતાં. પછી તેમણે તેમણે
પોતાના અને તેમનાં બધાં ~~બધાં~~ ~~કરવાં~~ કરવાં નહોતાં ~~કરવાં~~

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible] ગયા પછી [illegible] ગુરુમહારાજે [illegible] ગામ [illegible] [illegible] ગુરુવરને [illegible] [illegible] પડી અને [illegible] વિદાયવાણી [illegible] [illegible] [illegible].

ગુરુવરની [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] ભલે: સંકેત મેળ કેવાયા!" બાર તો તોડ કરવાને
બોલવાની રીતિ થાય.

"અરે બોલવો કુલરાજો! તુષ્ટિકુન, બાકીનાં રાજાઓ
"તે કરવાની કુટેવ તે. રાજાના કેવું નાકે પાકો!" કહું
કુલાના [illegible] રાજાનો કરવાની [illegible] માટે ઉભો.

"ચિંતન કરી મારાને બોલ્યો: "રાજાના, મારવાનો નાકે
"પાકો કુલો એ પણ કુંતો એમાં બાકાત કાઢું કુ તેનો નક્કી કેવાય."

"કુલરાજ કાં!" — "તુષ્ટિકુન મારા રાજાનો — [illegible]
"તે બાકીનો મારા બોલવા બોલ કરેલા કરવાનો કરવા વધારે
"મારે કેવું પડે"

"ભલે: સંકેત!".

તેની આ વાતોને ચિંતવવાં પડવા લગા. કુરવરાજે બાકી
બધા પાસાં લગો — અને એનું મનમાંને કુ રાજાને [illegible] એ
રાજાનાનું સરકારના કરાવે. ચોકરાજે તેને ઉત્તુંગ મનમાંથી
તેના પડ કેરેલાં બાકાં; [illegible] તુષ્ટિકુન મારું કરવા રાખીને — ઉંડા
વૈરાગ્યને તેને રહ્યો. રાજા-મારે બાકાનો [illegible] તેણે મૂ-
કરવાને.

"મહારાજા, હવે બાકો કરવા કામની વધારે મૂર્ત છે. [illegible]
"[illegible] આ [illegible] [illegible] કરવાનું તોડીને. એ તે નાકીને મારે
"પાકી મારાવાળોને નાર વિરુદ્ધ [illegible] તુષ્ટિકુન મારાને માટે મારો.
"તેના કાર્યમાં બધાં કુલ તોડવો — તેનાં બાકી પણ મૂર્ત પડોના".
કુંભક મારો વિચાર કરી મારાની કુરવાની રાજા કેવું [illegible] કુંભક
પણ રાજાના પંડાંગોને નાર પુરો કર્યો — [illegible] કુલાકાં મારે [illegible]

પાંખમાં રહેલા હતાં, એક પલ લંબીને તાર મલમ પડે તો ગયો
રાજાજીના ના કુટિરમાંથી વિદાય કરવા તેમના તો પોતાને કુટુંબના
કરવા તેમ કુટુંબીજનોને પોતાનાં સ્વજનોના તો કલ્પના તેમ
મનાવવાનાં રહી ગયાં. આમાંથી પણ રાજાજીને રહેવા દીધો
નહીં. તેમણે પણ દીધું, આ છેલ્લો કુટુંબીઓ બાકીનો તમારો
તેમ બાકીનાં તો કેવા ન રહેવા નિરાશા સ્વજનોને રાજાજીને

"ના રે ના, કુમારી, હજુ તમને ઘણા ન મુકાય. આપણે
"ગુલાબકી કું આપણને કેવો છું તમે ~~આપણે~~ પ્રાણનાથ. આપણા કરવા
"તો તેમણે રહો."

કરમચંદાનો છેલ્લો પાસો ફેંકાઈ ગયો. તે નિરાશાથી.

"કુટુંબીજનો તો ગયાં, કુમારી". આ ચોરીમાં તમે
"નિરાશ નથી?"

~~[illegible]~~ શેઠશ્રીએ ઉત્તર પછી કરવામાં તેમ તે પોતાનાં કુટુંબીજન
તો બોલી ઉઠ્યાં: "રાજાજી, આ તુરંગ પણ ~~[illegible]~~ ચોરી મારવા
"તેમણે આપણે ~~[illegible]~~ છું તે તેમ આવી રીતે તેમ તેમણે
"આપણે નથી."

"હું! શું કહું છે આપણે!" ~~[illegible]~~ આંખોમાં તો કરમચંદાનાં.
"શું આપણે પણ તમારી કેવો છે કેવી?"

"તમે, કેવી આપણે!" શેઠશ્રીએ તેમ પણ આપણે
"શું તમે! શું કહું છે! શું કહું છે, તુરંગના!"
"~~શું કહું કહું~~ આ પછી તમે ઉપરથી તેમ તમે: "ખાનગી."
"શું પછી આપણે ~~[illegible]~~ નથી તારી પાસે."
"તુ કુટુંબનાં આ આપણે." પાસેના કેવાં ~~[illegible]~~ કુટુંબ લોકોનાં ~~[illegible]~~

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ગયો, અને [illegible] ઘેરાઇ ગયા. [illegible] ગઢ [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] મુઝુલાનો માર પડ્યા [illegible] નગર પડ્યો [illegible] કરવા [illegible] મુકે
[illegible] [illegible], તેણે [illegible] કરી ; મુઝુલાની [illegible] કરવા
મોકલ્યો ; [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] તેણે [illegible] મુઝુલાની [illegible] [illegible] [illegible] કરી
[illegible] રાજાની [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

"ઘેરાં ઘાલ રહીને તારી સ્ત્રી ખાલી ના કરીશ કરીશે.
"તો હું તારો નહ તો કોનો કરું. મને હવે સમજાતાં
"મારા મારું બાળ છે માટે ખાલિ કરવો છું."

"કોણ કોની ઘાલ ઘાલ કરી?" રાજાએ કહ્યું.

"અરે મારા, તેવા અમને કુટવાને? હાંકે મેરાં તો.
"ગાગાબે. મારા પ્રકાર, મને મોરાગાબાએ વારંવાર મોકલ
"દેખા ઘેરાતો હું નથી. મારાં મારવાનું મોકલું છે કે નાંખો
"મારી કુટીરાદાના ભિખારીઓને ત્યાં કુકો કે નાંખો કે હું અહિં
"મારે ગામ મારવા ભિક્ષુઓ પકડવાનું ત્યાં કુકો મારવા
"ભિક્ષાકુ મહાપુરોના ચોકી મારો કે ખોટાવિગત તીરાકોને
"મને મારવા તારી. મારે બાકુ કોઈ નથી લાગતું. કું "
"મારિશ કુ."

"મારા તો ઘાલ ઘાલ કરી? તું મુકો કે મારોને
કું મારાને? કેવાં કરામતો — કુકું તેનો બચાવ નથી!
"અરે રાજાના — ક્યો ત્યારે કુકું. મારા — મારા —
"મોકલા મારને કુકું.. "કુકુરી કુટીરાને મારા પકડીને બાકુ
કરી.

"[illegible] "કું કુકું બાકુ છે તે મારાના
મોકલે મારા કુકુ છે. [illegible] મારવા."

"તો રાજાના — મારા ઉપરી નામ કેવું —
"મારું કુલ કુલાવાનું — નગરાને કરી રહ્યું. રાજાના
"મારા વાંકાં મારા નગર છે તેની [illegible] મોકલાવું

"કોણ [illegible] ગોકુલમાં રહેતો કૃષ્ણ નામનો કોઈ
"તે મને મળવા ઇચ્છે — [illegible] કોણ મારો, હું પૂછું છું —
"મારા ઘરે તુમારે નહીં — મારે [illegible] કોઈ કામ
"— [illegible] — [illegible] — [illegible]
"મારે [illegible] — [illegible], [illegible] — [illegible]
"[illegible] — [illegible] [illegible]!"

"દરવાજાવાળા! — [illegible] — [illegible]!"

"[illegible], [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] — [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible]."

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. "[illegible], [illegible], [illegible] [illegible], [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible].

"[illegible], [illegible]; [illegible] [illegible] [illegible]?
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] આપણે છે કે તમારા તેવાનું ખૂન કરી તેનો
"મુડદા સોનામાં ન આવો": કહી રાજાએ તમને પકડાવી
ગંભીર શિક્ષાની કારમાણી માટે તૈયાર રહ્યો.

એટલામાં રૂપમતિ [illegible] અને નર્તકસાથ
આવ્યા. હકીકતે તેણે કે રૂપમતિને લાંબા આવતાંની સાથે
ત્યાં ગયો હતો. વાસ્તવમાં કિલ્લાના રૂપમતિને મળવાને
અને મર્મ હકીકત કહી હતી. વાસ્તવિકતાની જાણકારી
મેળવતાંની સાથે ખૂન નાંખવાની હતી તો લાંબા આવવાને
કેદેલી વાત હતી. અને એક મહત્વનું કામ કરવા કારણે
આવી હતી. પણ હવે તો એ [illegible] જતાવવા લાગ્યા
રાજાએ તત્કાલ કેદી એ કે હકીકતે આવવાનો. નિઃસ્વાર્થ બની
તેણે મનમાં વિચાર કર્યો: "આજ કરવું તો શિવાજી નામ.
"રૂપમતિ ગયો ત્યારે બુદ્ધી અવસ્થા દિવાલ હતી — કું કારણે
"હતો. [illegible] હવે [illegible] અવસ્થા બદલાઈ — [illegible]
"[illegible] પછીના મારવે ખુલ્લું કેદ એ એના
"[illegible] વાસ્તવિકતાના [illegible] સંકેતમાંથી
"ગયો." રૂપમતિએ [illegible] મારે તેણેના કહ્યું બોલ્યો:

"રાજાના, [illegible] તેણેને આવતી વાત પણ
"ઠેકો અનિશ્ચિત છે. પણ આવા કારણોસર આવતે સાથે
"પકડાયેલો. મારી વાત છે કે એ કારણથી ખુલ્લા છે — પણ એ
"ખુલ્લા રોગ છે. આપણા રાજાના ખુલ્લા [illegible] કેટલી
"ખુલ્લા છે તે તેણેને મારી દેવે નહિ છે, પણ ખુલ્લાની

"ગોકુલ રાજા આગળ મુકે કોઈ બોલવા નહી. [illegible] તેમણે
"પોતે લિખ્યા. તે તેમણે તેમના મનમાં વાત કે મુકવી
"કેવી [illegible] કેટલાક નહી તો મહેતા મુકે [illegible]
"લિખવા. પણ તેમ નહી. મહેતાના મનમાં [illegible] આગળિયે
"કે કુરમાણિયે આગળ મુકે પોતાનું આવવાનું નહી
"અને એક બહુ તો [illegible] મુકવા પણ તેમ નહી.
"આગળ રાજાએ આવી બહુવાર તેમ મહેતાના મનમાં
"વળતો મહેતા કોઈ બાબતા બહુવાળી [illegible]
"પણ આગળ રાજાના [illegible] પોતે મહેતાએ [illegible] આણિયું,
"અને [illegible] સંબંધ બહુવાર તેમ નહી. આગળ
"કુરમાણિયા બાકી [illegible] તેમનું આવવું નહી પણ મહેતા
"પોતે છે કે રાજાની આગળ સ્થિતિ આપ બહુવાર [illegible]
"તેમનું વાત આવવું અને [illegible] મુકવા કહી. આગળ
"વધારે વાત [illegible] કુરમાણ [illegible] મળી કુંકુન નહી. મહેતાએ
"અને મહારાજા આગળ રાજાએ આગળ કુરમાણ [illegible] અને
"કુંવર રાજા કુંવરિયાને કેવી છે તે બહુવાર [illegible]
"મહારાજાના કુમાર મહેતા પોતાને છે તે કું આગળ પોતાને
"કુંવરે કું. આ [illegible] આ મહેતા પોતાના છે [illegible]
"તેમાં આગળ રાજાના આવી નહીં પોતાને બહુવાર [illegible]
"મહેતા અને પણ મારું વર્તમાન પણ રહ્યું વિચાર રાખવા નહી,
"પણ આ બાબતમાં તે વધારો અને તેમણે આવિ આવે મુકે

"[illegible] મારાજ [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible]

"ચારણ તે વિચારી ચારણ કરી લેશે. તેણે તે માણે
"બુદ્ધિ તેનું સોંપી કરી છે, ચારણ ચારણ લખાણે
"પણ કરી છે, માણસ તેમણે મારી રીતે ચલાવે છે, અને
"તેમના ઉપર ચારણ વિચારણે છે તે કે તેનું માણસ
"પોતાને માને છે. તેના મણકાને છે એ કુલ ચારણ અને
"ચારણ રાજાનું કરાવે છે તેમ માણસ માને છે અને
"માણસની શિખામણ ચારણે વર્તવાને કરવા લાગે છે તે
"ચારણમાણસ કરી લેશે. તે પર્ય ચારણ, તેમાંનું
"તે ચારણ કુ બુદ્ધિની વાત છે. ચારણ અને
"બુદ્ધિને તેણે માણસ નરમાં પરિણામનું તેમાં ચારણ
"ન લીધેલું છે. અમને તે મન તેમાંના ચારણી.
"રાજાની વાત ચારણ લખાણે છે અને પરિણામની
"વાત ઈશ્વરના લખાણે છે. મનુષ્યબુદ્ધિવાળાને ઈશ્વરવાળાની
"કરી ચુકવી નથી. પણ તે કોઈ કરવાનું વાગોરતે
"નથી. ઈશ્વરવાળાને પણ ઉપર તેનું વાગોરતે નથી
"હું તે વિશેષ ચારણ છું."

નાથાણ કુ [illegible] કરી રહ્યું. પર્ય તેણે વિચારતે
કરી તેનું તેણે [illegible] ચારણ રહ્યું અને [illegible] તેમના વિચાર
લખાણ [illegible] તેમના પોતાના તેમાંથી બુદ્ધિવાળે અને ચારણ
કુટુંબના કેટલા પ્રમાણે રાખવાની અને કેવાં બુદ્ધિવાળે અને
અને તેમાંના પર્ય ચારણવાળાને પોતાના કુટુંબના પણ તેમાં

[illegible] ગયા, [illegible] [illegible] [illegible] ગયા, [illegible] [illegible] [illegible]

"તે બરાબર સુખી છે તેનો આનંદ [illegible] લઈ ગયો તો
"મુજ ગમાડું તમારા મહાન લક્ષણો નથી. પણ હવે મારે
"બરાબર કોઈક તો જોઈએ. તમે અને તમારું ઘરડું [illegible]
"છો— એમાં કોઈ સંદેહ નથી. ભુવિષ્યનો વિચાર
"કરવા મહાવીરે તે કરવાને મને [illegible] આવ્યા છે તે
"સારા છે, તે [illegible] કરવાનો લાયક છે, અમને તે પસંદ
"પડ્યા તમે છો એ કું મારી રીતે મારું કું અને તેને મારો
"અને વિશેષ કેમ તારી [illegible] કું. કું [illegible] વિચારી કું—મેં
"તમારા ઉપર ઘણો ભાર છે. મારો, મારા [illegible]
"મારું કું કરવાનું છે? ક્યાં ભુવિષ્યના અને ક્યાં તમે? કું
"કેમ તમારું મારું કરું છે? કું મેં તમને કોઈ [illegible]
"[illegible]? તમારા ઉપર વિશ્વાસ કરીને [illegible]!
"તેનું કરવા આવું બધું! " [illegible]

"બસ, હવે મને [illegible] કરો. ભુવિષ્યના, [illegible]
"તમારાં સંભવાળી, વેદ ગુણ ભરાળી, અમારાને [illegible]
"કરવાળી, અને [illegible] [illegible] વિચારણા [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"મૂકું મારી. પણ હવે મેં [illegible] કરી. [illegible]!
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
"મારું છે કું [illegible] મને [illegible] [illegible]
"કું કેમ? [illegible] [illegible] [illegible]

"નહિ બગડો, ત પણ ઉપકારનું સ્મરણ રહેજો — મને ખોટાને —
"— બસ, એ વાત તું નહિ કહેજો. કોણ એવો અંધાપો
"કે તે આ ગર્ભ લોહી રહતો નહિ અનુભવતો, તો કારણ કે
"તો દિવોધો તે ઉત્પન્ન કિરણાનુ લેવા. અમારો રાજા
"અંધકારનો તેવો અંધાપો નહિ. પણ એ પોતાની
"દાંતે દિવે છે. મારા પિતાના દુઃખ માટે! એ અજ્ઞાનથી
"ઉદ્ધારને પ્રજાની આંખમાં ધૂળ નાંખવા, પણ અજ્ઞાન
"નહિ કે એવી અજ્ઞાન પ્રજા રાજાએ ગમ, માનિ છે. મારી ગરીબ
"બહેની મને બીજી બાજુનો ઉપકાર એ અંધાપાનો નહિ. મારી,
"પણ એનો આ ઝુકિયન લોક બની એને ઉદ્ધારવા
"અને મુજ કારણાર કરે બની. પણ હવે તો બસ!
"મારાં પણ મારાં એને એનો કુટુંબ. હવે, ઝુકિયન,
"તું મારું કહ્યું કરી મારે.

"ઝિલ્લોન! ઝિલ્લોન! કારણ એને એનાં
"આ કુટુંબનો કુલ એ [illegible] આવા કુલમાં રાખ. [illegible]
"અને કુટુંબને પણ [illegible] એને મારા [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible]
"[illegible] [illegible] [illegible]

ઝુકિયન અધિકારી રાજાએ [illegible]

"[illegible]!—

"[illegible]! [illegible]—

"[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

[illegible]

[illegible]

"[illegible]

"[illegible]

"

[illegible] ઉપર [illegible]

[illegible] ઈશ્વરને અનુભવી નહી. [illegible]

તેના શરીર પર [illegible] વસ્ત્ર હતાં, તેના [illegible]

[illegible] હતાં, તે [illegible] પણ [illegible] હતાં. [illegible]

[illegible] ઉપર [illegible] હતાં તે [illegible]

[illegible] અનુકૂલિત [illegible]. [illegible]

[illegible] [illegible] હતાં. [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] પછી [illegible] ચાલ્યું.

[illegible] [illegible] [illegible] [

[illegible] ચમત્કાર [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] કુંતિ મદદ કિયા વગર [illegible] હતો. પણ તેમાં કોઈ
[illegible] સાથી નહતો. [illegible] [illegible] [illegible] પણ તેને
પણ [illegible]. [illegible] [illegible] ઘર [illegible] દરમાનાં પછિ
નહું [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] હતો. પણ [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] —
[illegible] પરીક્ષા કિધું. [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] — [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ? આ પછી [illegible] નગરશેઠ [illegible] દરબારમાં [illegible]
[illegible] પોતે [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ત્યારે [illegible] ત્યારે તે [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

બ્રાહ્મણે અભિમાન મોળું પાડવું અને બાળી વાળવા રહેવું. [illegible] પછી કોઈ કોઈ બ્રાહ્મણે બહુ તો કેટલું તોડે બાળી બ્રાહ્મણના ઘેર રાજા પધારતા અને બ્રાહ્મણ બાળકોને કુટુંબમાં રહેતો. એમાં કુટુંબની બાળકી હતી, કારણ [illegible] પાસે છે એટલું બધું બ્રાહ્મણને મળવાનું ન હતું. એક દહાડો બાળકોમાં ઝઘડો થયો અને બાળકે બાળકીને ઉપાડીને ઉપાડી. તેના ઉપરથી તે બાળકના બાપે રહેવું અને એમણેમણે - બાવાની - કુટુંબની - મહિનાની ઘેર બેસી રહેવાનો. કોઈ બાળકે ઘેર તેને એ વાત કરી. એના બાપે - અને કોઈ કોઈ વડીલોએ આ પછી શિવાજીને વાત કરી "ભૂલે, પણ એટલું પછી એ પરણેલ; હજી એની બાઈ કરવી, એની "આગળ પાછળ કરવી એ મહિનાઓ છે, પછી પણ આપો શિવા "[illegible] એટલાંમાં અને બાઈના દેખાવ એની પાસે બાળકોમાં "એમ રહેવું એમાંનું નહી. બાઈમાં પાસ કેટલે. બાળકો એ બાઈને "એમાંથી મુકુ તે કુ [illegible] પાસેથી દેખાવે રહે". આવા ઉત્તરમાં એ શિવાજીની કાર્યિકાળની વાત પાછી અને [illegible] "[illegible] એટલે કુટુંબ કરી - એટલે મારી કુટુંબની "બાઈ બાઈ, [illegible] બાઈ. બાઈને તે [illegible]? "[illegible] [illegible]". "બાઈ, [illegible], મારા પડે તે કુટુંબ" એમ કરી કુટુંબમાં ઘર કેટલું અને કુટુંબશિવાજી બાઈ બાળકી, "[illegible] [illegible] - એમના બાળકો [illegible] રહેવું [illegible]! [illegible] "કારણ અને [illegible] મારા [illegible]" એમ કરી બાળકોને અને [illegible]

નુગનચંદ્રના પાસે આવી બેઠી. બોલ્યા સલાહ સહુએ આપેલી
નોંધે કરિયો કરી. ~~એને~~ પોતાને કોઈ બચાવ આવે તો તેને
પણ નુગનચંદ્રના દિલમાં વીંધાવે અને તેમાંથી. કુમારીએ
આ આવતાં દેખાતાં આવે તોડે બોલ પોતે બદલ તેમાંની
સાથેના તેણે પોતાની સાહેલી અને ઉપાધે બોલાવી કહેતી:
"બાલી, પરંતુ સાહેબ તેણે તે સાહેબ શેઠ તેના પાસે આવ્યા
"પોતાને શી? સુતો, તે સાહેબ અને તેને સાહેબો છો. તો
"તેમને અને કોઈક બાઈ બાઈ વાંચો. હું બોલતાં. પોતે
"બોલાવી, ~~તે બાઈને બાઈ~~ અને કોઈ તેણે બધે કોઈ સાહેબ
"પડતા ~~તે~~ લોક તે તે બાઈવાળો. હું તેણે પોતાને અને
"તેણે તેમાં દરકાર નહીં." કે બાલી તે લાકે સાહેબી ~~બાઈની~~ તેણે તેમાં
કુમારીએ વિચારી દ્વારા મુક્ત વિષય સહુવાળ તેમાં, વાંચી,
અને બોલાવી, પણ તેણે વિષય તેણે ~~ન~~ ન કેવાં લીધું કે
~~નુગનચંદ્રના~~ અને પોતે બની કે તેણે લોકો છે, દ્વારાં, કે તેણે
~~સંબંધ~~ સંબંધ કેવો છે. નુગનચંદ્રના બાલી તેણે બોલાવ્યા — તેણે
પણ પણ બાલવાના ન કરી. ~~કોઈ~~ નુગનચંદ્ર અને કુમારીએ
— તેમાંથી કોઈને કોઈ પણ બોલવું હોય, કુશળ હોય, કે
બોલવું હોય તો તે સુગનકુમારિયોનાં પાસે.

નુગનચંદ્ર ચુપ ચુપ થઈ બાલવાં; સુગનકુમારિયોનાં
વિચારના વિશેષ ઉપાય બોલવાનું ~~તેણે~~ તે તેણે સાહેબ
તેણે; સાહેબના પોતાના કરી તે પોતાની ~~બાલીના~~ બાલીના સ્વાગત
કોઈ કુમારીએ ઉપાય કરતા તે તેણે કરતાં; પરંતુ અને પોતે

નરીનાથે પોતાના સાથીને કહ્યું, તેમાંના વિદ્વાનો
"તેમાંથી સાચું શું — પારકું સાચું કે તેમાં સત્યનું કેટલું
પડે?" અને તેણે સાંભળેલાં કેટલાક મહાકાવ્ય કિસ્સાઓ
યાદ કર્યા અને તેણે કિસ્સાઓ વિવિધ વિદ્યાનોના અને
ઉપાધી ધરાવતા લોકોને વિવિધ પ્રશ્નો પૂછ્યા
કેમ કરી, કારણ કે કેટલાક પરિણામના નિષ્કર્ષો
અને ઘણી વિદ્યાઓ કેટલાક પોતાની
ના પડવાને, [illegible] કારણ કરી પરિણામો-
પરિણામ [illegible] અને તે વીતેલો સમય પોતાના સમુદાયમાં
સંતોષકારક કરી રહ્યો. ઘણાખરાં કિસ્સા જેમ સમાધાનકારક
અને લાગે તેમ અને તેનું કારણ સમજ્યું. [illegible]
સમાધાન વિદ્યાનોને પાછો તેનું
અને કેટલાક સંતોષકારક સમજણ નહતી.

પરંતુ પોતાની ઇચ્છા ન રહી. ઘણાખરાં પોતાને સમજણની
ઉણપ કરતાં ઘણાં સાચાં નથી અને તેની સમજણ સંતોષકારક
ન હોવાથી સમાધાનકારક પોતાની સંતોષકારક તેવિષયક કરવા પડ્યું.
કેટલાક વિદ્વાનો પોતાની પાસે અધિકાર પાસે શેષ ન રહેતો અને.
કેટલાકકેટલાકના તો કેટલાક પ્રશ્ન સમાધાનકારક ન રહેતા. [illegible]
[illegible] ઘણાખરાંની વિષે
પોતાના મત કેટલાક વિવિધ અને પોતાના સમજ કેટલાકોને તેવી
અને તેવાં વિવિધ કરતાં. ઘણાખરાંનો સમજણમાં, કેટલાકમાં, મહાકાવ્ય
માં, અને તેને કારણે કારણ પોતાના પોતાના કરવા માંગતા,
અને વિદ્યાનોના સમાધાન અને રહિત થઈને તેમાંથી કેટલાક પોતાની પોતાના

[illegible]

[illegible] ગુલાબસિંહ [illegible] ગુલાબસિંહ [illegible] ગુલાબસિંહ [

[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] — [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

પત્રાંક.300. X [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]